

შინაარსი: საუბარი სსვა-და-სსვა საგნებზე, მოსაუბრისა. — საფრანგეთის ლიტერატურა მე-XIX საუკ. — შინაური მძისილია. — სსვა-და-სსვა ამბები. — კორესპონდენციები. — რუსეთის ცხოვრება. — საზღვარ-გარეთ. — წერილი ბათუმადან, ნ. წ. — თვითღისის გამკვობის გასამართლება, ვ. წ. — უცდაქქი და ურთი, შოთს. გორკისა. — სიტყვა (ხადსონიდან), თარგ. ჰეტრე-სი. — თრადრის ნიჭი. — შვი ჭირი, კეძისა. — ქართული თეატრი ქუთაისში, ვ. შავლიაი. — შეცდ. გასწ. — განცხადებანი.

ამ ნომერში 20 გველია.

საზოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო
ნახატბიანი განათბ

“ ბ კ ა ლ ი ”

(წელიწადი მეათე)

გამოვა 1902 წელსაც ყოველ კვირა დღეს, ერთიდან სამ
თაბახამდე.

წლის განმავლობაში „კვალში“ დაბეჭდება მეცხრამეტე საუ-
კუნის მოღვაწეთა სურათები (ევროპის, რუსეთის და ჩვენის) მათი ბი-
ოგრაფიებით. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა ქართველ მო-
ღვაწეებს.

გაზეთი წლიურად ღირს თფილისში 7 მან., თფილისს გარეთ
8 მან., ნახევარი წლით თფილისში 3 მ. 50 კ., თფილისს გარეთ
4 მან., ხოლო სამი თვით 2 მან. თითო ნომერი სამი შური. ადრე-
სის გამოცვლა თფილისს გარეთ ღირს ორი აბახი.

ხელის მომწერებს შეუძლიათ წლის ფული ნაწილათ შეიძი-
ტანონ:

ხელის-მოწერა მიიღება: თფილისში, წერა კითხვის საზოგადო-
ების კანცელარიაში (სასახლის ქუჩა, სათავადაზნაურო ქარვასლა);
რკინის გზის სადგურზე — პირველი კლასის ბუფეტში ესტ. ჩხარტი-
შვილთან და თვით „კვალის“ რედაქციაში, თეატრის ქუჩა, № 12.

ქუთაისში: მიტროპოლენ ლაღიძესთან და ვ. ბეჟანიშვილის წი-
გნის მაღაზიაში; ბათუმში კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში და
სახალხო უფასო სამკითხველოში; ოზურგეთში და ახალ სენაკში კ.
თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში; ჭიათურაში კალისტრატე ჭი-
ჭინაძესთან და გერასიმე ბერიძესთან; ყვირილაში ივანე არდიშვილ-
თან. დაბა ხონში — სახალხო სამკითხველოში. ძველ-სენაკში — არსენ
წითლიძესთან. ოზურგეთში — დამენტი შავიშვილთან. საბუნჩაში — დი
მიტრი მელაძესთან.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ. Редакция „КВАЛШ“.

22 დეკემბერს თფილისის საკრებულო დარბაზში გამარ-
თულ იქნება წერა-კითხვის საზოგადოების სასარგებლოთ

კ მ ნ ს ე რ ტ ი,

რომლის დასასრულ იქნება ცეკვა ქართულ-ევროპიუ-
ლი. სადამოს დიასახლისათ ბრძანდება ეკატერინე ივანეს
ასული სარაჯიშვილისა. ბილეთები საზოგადოების კანცე-
ლარიაში იყიდება.

საუბარი სსვა-და-სსვა საგნებზე.

XV.

მე რომ ზოგიერთი პირებივით გამბედავი ვყო-
ფილიყავი, ამ ჩემ საუბარს ასეთი სიტყვებით დავიწყებ-
დი: „რა მოხდა“, ანუ „რა ამბავია, რომ მე თითქმის
ერთი თვის განმავლობაში გაჩუმებული ვიყავი და ჩვეუ-
ლებრივით არ ვსაუბრობდი მკითხველთან?“ ნუ თუ ამ
ხნის განმავლობაში არ მომხდარა ისეთი რამ ჩვენ საზო-
გადოებრივ ცხოვრებაში, რაზედაც ჩვენ ხმა უნდა ამო-
გველო? დიახ, ბევრი რამ საყურადღებო მოხდა, მაგრამ
ნუ თუ ჩვენი სიჩუმე და ხმის ამოუღებლობა მითქმა-მო-
თქმას დაბადებს და საზოგადოებას ექვენი შეიყვანს, რომ
ჩვენ ვითომც „პოზიცია გამოგვეცვალოს“, ჩვენი პრო-
გრამისთვის გვეღალატოს, ან კიდევ „ჩვენ რწმენებზე ხე-
ლი აგვეღოს“? მე დარწმუნებული ვარ, რომ არა თუ
ერთი თვე, არამედ რამდენიმე წელიწადსაც რომ გაჩუმე-
ბული ვიყოთ, ჩვენ მკითხველს არავითარი ეჭვი არ დაე-
ბადება იმის შესახებ, რომ ჩვენ ჩვენი მოქმედების პრო-
გრამისთვის გვეღალატოს ან ჩვენ «რწმენებზე ხელი აგვე-
ღოს». და ეს იმიტომ, რომ ჩვენი პოზიცია მკვიდრია და
ჩვენი პროგრამა მეტათ ნათელი და ყველასათვის აშკა-
რა. რაც უნდა მოხდეს, ჩვენმა მკითხველმა უკვე იცის,
თუ რა თვალთ შევხედავთ ჩვენ ამ ახალ მოვლენას, თუ
რა მნიშვნელობას მივცემთ მას. სულაც რომ არაფერი
არა ვთქვათ რომელიმე მოვლენის ანუ შემთხვევის შესა-
ხებ, ისიც იციან, თუ რა არის ამის მიზეზი. ამას ჩვენ
კვებით არ ვამბობთ, და თუ აქ ეს გარემოება აღვნიშ-
ნეთ, ეს ნხოლოთ იმიტომ, რომ მკითხველისთვის დაგვე-
ნახვებია, თუ რა განსხვავებაა ამ მხრითაც ჩვენსა და
„ცნობის ფურცლის“ ჯგუფს შორის.

მოგვხსენებთ, რომ ერთი თვის განმავლობაში „ცნ.
ფურცლის“ მკითხველები მოკლებული იყვნენ ბ. არჩილ
ჯორჯაძის წერილების კითხვას. და წარმოიდგინეთ, რომ
მარტო ეს ამბავი საკმარისი იყო, რომ ჩვენ საზოგადოე-
ბასა და ჟურნალ-გაზეთობაში ბ. ჯორჯაძის და მის ამხა-
ნაგების შესახებ ათასნაირი მითქმა-მოთქმა და ეჭვი და-
ბადებულყო. და აი როგორც იყო ერთი თვის შემდეგ

ბეჭდი საბუთი გვაქვს ვიფიქროთ, რომ ამ რყევიდან ბურჟუაზიული მიმართულება გამოვა გამარჯვებული, და მაშინ ბ. არ. ჯორჯაძის მეორე დასიც დაარსებული იქნება. ეს დასი შეიქნება ქართული კაპიტალის ინტერესების დამცველი და, თანასმით ბ. ჯორჯაძის შრომებისა, გამოაცხადებს: მე ვარ სამშობლოს ერთადერთი ბურჟუა“ და სხვ... (ხაზს ჩვენ ვუსვამთ.—იხ. „კვალი“ № 25).

ახლა წაიკითხეთ ბ. ჯორჯაძის დეკლარაცია, რომელსაც «რა მოხდა» აქვს სათაურით და თქვენ დარწმუნდებით, თუ როგორი სისწორით უთქვამს „კვალს“ ამ ექვსი თვის წინეთ ის, რაც ღღეს «ცნ. ფ-ლის» რედაქციაში მოხდა. აქ ბ. ჯორჯაძე აცხადებს, რომ მან რამდენიმე თვის მეცადინეობის შემდეგ გამოარკვია «საერთო მოქმედების ასპარეზი» ჩვენში და საზოგადოებას დაანახვა, რომ «საერთო მოღვაწეობა შეუძლიათ იმათ, ვისთვისაც უმთავრესად მკაცრად სახსრისობის ინტერესებია, და ეხლა ჩვენ მტკიცეთ შევდგეთ იმაზე, რომ მათი დაკავშირება არის საჭირო და შესაძლებელი, ვინც კოოპერულ ნიადაგზე დემოკრატიას განმტკიცებს... ასეთები ვართ ჩვენ, ე. ი. «ცნ. ფ-ლის» ჯგუფი, რადგანაც „ჩვენი მიზანა სახსი და კოოპერაცია“! («ცნ. ფურც.» № 1662, ხაზს ყოველგან ჩვენ ვუსვამთ). აი თურმე ვინ ბრძანებულა ბ. ჯორჯაძე და მისი ახლათ გამოჩეკილი „მეორე“ პარტია! აი თურმე ვინ ყოფილან ქვეყნის მხსნელები! სამწუხაროთ, ბ. ჯორჯაძის ენა ჩვენთვის სრულიად გაუგებარია! მართლაც, რა უნდა გაიგოს მკითხველმა, თუნდ მაგალ. ასეთი ფრაზისაგან: «ნელ-ნელა ირკვეოდა «ნაციონალისტთა» ბანაკის დაყოფის და დემოკრატიზმის და ეროვნების დაქორწინების საჭიროება!» ბ. ჯორჯაძე გასაგები ენით რატომ არ ლაპარაკობს? განა მან თითონ არ იცის, რომ „ჩვენ დროში ზოგადი აზრებით და ბურჟუაზიან განზრახვებით კაცი ფონს ვერ გავა“? იცის და მერე როგორ კარგათ, მაგრამ ასეთი ქცევა ღღეს მისთვის, როგორც სხვილი ქართველი ბურჟუაზიის ბაირალტარისთვის, საჭირო იარაღი შეიქნა. ხოლო რადგანაც აცხადებს, რომ იგი წინანდელი ჯორჯაძეა, რომ მას არც მარცხნივ დაუწევია და არც მარჯვნივ, ჩვენ ვეცდებით აქ მისი წინანდელი ნაწერების საშუალებით რამდენიმეთ გავფანტოთ ის ბურჟუა, რომელშიაც ღღეს «მეორე» დასის მეთაური გახვეულა და მკითხველს გავაგებინებთ, თუ „დემოკრატიზმის“ და „ეროვნების“ სახელით ის რას ქადაგებს ღღეს ჩვენში, ე. ი. რამდენიმეთ მაინც გავიგოთ, თუ რას ნიშნავს „დემოკრატიის გამტკიცება ეროვნულ ნიადაგზე“, ან დემოკრატიზმის და ეროვნების დაქორწინება». ამისთვის საკმარისია მოვიყვანოთ აქ მისი ერთი სპროგრამო წერილიდან სიტყვა-სიტყვით შემდეგი ადგილი:

«ქართველი კაპიტალისტი, ე. ი. ვაჭარი და მრეწველი, ქართველ მუშას კი არ უნდა დაეუბიროდა იროთ, არამედ უცხო ტომის ელემენტს, რომელსაც სულში უჭირავს აღებმეცობის მონაპოვია. ქართველი მუშა, ასოთამწუხობა იგი თუ თურქი, მეჩქე თუ კაჩის დაჯგუფი, ამავე ეროვნული აზრით უნდა იყოს გამსჭვალული. მართლაც ამ სასიით შესამჩნევათ ვერ გუშობიქნება მასი მატერიალური მდგომარეობა, რადგანაც წინააღმდეგობა იარაღით შრომისა და კაპიტალის წი-

ნააღმდეგობა ვერ აღმოიფხვრება, სოლო ქართველი მშრომელი ს ღღეს ამჟღავნებდა (ნეტა რინ აიძულა? მ.) თავისი კერძო (საკუთარო რამეელიდა!) ინტერესები საერთო ინტერესებზე დაბლა დააყენოს და მით დაამტკიცოს თავისი საზოგადო თვითცნობიერების სიმწიფე. ჩვენთვის ფელდანი კაცებია საჭირო, რადგანაც უფულოთ ჩვენ ვერ ვაწარმოებთ ჩვენი ქვეყნის სიმდიდრეს» («ცნ. ფურც.» № 1416).

ამ სიტყვებიდან თქვენ ნათლათ ხედავთ, ვინ უნდა იყოს ბ. ჯორჯაძე, ვის მოციქულათ უნდა იყოს იგი მოვლენილი ჩვენში, ვისი ინტერესების დაცვა უნდა შეადგენდეს მისი ლიტერატურული მოღვაწეობის მიზანს. ეროვნება მისთვის მხოლოთ იარაღია ერთი მუჟა ვაჭარ-მრეწველთა გასამაგრებლათ და ასალორძინებლათ. ამას უნდა ენაცვალოს ყველა. „ბევრს ჰგონია—ამბობს ჩვენი ავტორი,—რომ ჩვენში აი სწორეთ ეს კითხვაა (ე. ი. ვაჭარ-მრეწველთა შექმნა და წარმატება) ის, რომელმაც აუცილებლათ ჩვენი საზოგადოება მოპირდაპირე ჯგუფებათ უნდა დაყოს. და ეს დასკვნა უფრო იქიდან გამოყავთ, რომ სხვა ქვეყნებში სწორეთ ამ ნიადაგზე თავს იჩენს კლასთა ბრძოლა. ჩვენი აზრით კი კაპიტალისტურმა ზრდა-განვითარებამ საქართველოში, თანამედროვე პირობებში ნაცდინალური მიმართულება უნდა მიიღოს... «საქართველოს ეკონომიურა წარმატება—ქართველ ვაჭარ-მრეწველთა გამაჯვლება და მემათა რიცხვის ზრდა ქალაქებში—კლასთა ბრძოლის ნიადაგათ კი არ უნდა ჩაითვალოს, არამედ აუცილებელ პირობათ ჩვენი ხალხის ნაციონალურ აღორძინებისა» (იქვე). ავტორი სრულებით არ უარყოფს, რომ სხვა ქვეყნებში თანამედროვე ეკონომიური წარმატება, ე. ი. ვაჭრობის და მრეწველობის აღორძინება, კლასთა ბრძოლის ნიადაგს შეადგენს, მაგრამ იგი წინააღმდეგია იმათ, ვინც ჩვენში ფიქრობს ასე. რომ ჩვენ საზოგადოებრივ კლასთა შორის განხეთქილება და ინტერესთა წინააღმდეგობა არსებობს, ეს ბ. ჯორჯაძემაც კარგათ იცის, მხოლოთ იგი წინააღმდეგია იმის, რომ ამის შესახებ ჩვენში ილაპარაკონ. „რაკი ეკონომიური ბრძოლის პრინციპი—ამბობს ბ. ჯორჯაძე მეორე ალაგას—გამოცხადებულ იქმნა ჩვენი ცხოვრების მოვლენათა განმარტებისათვის და პრაქტიკული მოქმედებისათვის, ამის შედეგი ის იყო, რომ ჩვენ ეროვნულ ინტერესებს დაქვეითება და უკან დაწევა დაეტყო... ჩვენ ვღებულობთ ეროვნულ პრინციპს საერთო მოქმედების საფუძვლათ, ეკონომიური კი აქედან განდევნილ უნდა იქმნას“ («ცნ. ფ.» № 1427). აქედან აშკარაა, თუ რისთვის დაქირდა ბ. ჯორჯაძეს ეროვნების და დემოკრატიზმის შეუღლება, მათი ერთმანეთზე ჯვრის დაწერა. ბ. ჯორჯაძის დემოკრატიზმი ნიშნავს მხოლოთ ფეოდალურ უფლება-უპირატესობათა და ნატურალური მეურნეობის უარყოფას, ხოლო ეროვნების—ეროვნული მეურნეობის და მრეწველობის—აღორძინება—ქართველი ბურჟუაზიის აღორძინებას. ეს ვაჟბატონი მხოლოთ თამაშობს სიტყვებით და არ სურს უწოდოს სავენებს თავისი ნამდვილი სახელები. მაგრამ ის კი უნდა ვთქვათ, რომ განსაკუთრებით ეს ემჩნევა ბ. ჯორჯაძეს მას შემდეგ, რაც მან «ახალი» პარტიის შექმნა გამოაცხადა. ასე გაშინჯეთ, ამ უკანასკნელ დროს ბ. ჯორჯაძემ თვით ინტელიგენციის წინააღმდეგაც კი გაილაშქრა, იმ ინტელიგენციის წინააღმდეგ, რომელიც, მისივე

სიტყვით, „ღამიანთა გონების და თვითცნობაუბრების გამო-
მსახველია... რომელმაც შექმნა ქართული საზოგადოებ-
რივი ცხოვრება და ხალხი საქართველო, და დღეს ჩვენ
ამავე ინტელიგენციის მოწყალეებით შეკვდივართ ევროპაულად
ცხოვრების ფარგალში“ („ცნ. ფურც.“, 1438. ხაზს ჩვენ
ვუსვამთ). აი როგორი იყო ჩვენი ინტელიგენცია ბ. ჯორ-
ჯაძის დახასიათებით ამ რამდენიმე თვის წინეთ! დღეს კი
ჩვენი ავტორი იძულებულია საჩვენოთ, მისდა სამწუხა-
როთ, აღიაროს, რომ ჩვენი ინტელიგენციის აზრი და მო-
ქმედება მეტათ ვიწრო ფარგალითაა შემოზღუდული. ამით აი-
ხსნება, რომ ყოველთვის, როდესაც კი მოხდება რამე ამ
ფარგლის გარეშე, იგი გაოცებული და განრისხებული
რჩება. აზრი, გრძობა, მისწრაფება და ლტოლვალება, შათი
შეხედვებით, მარტო მწერალთა და ლიტერატორთა წიკებში
იხსდება, რომ რაც რედაქციების გარეშე იხსდება, ის მატე-
სადება და ყუჩადების დიხსია ან ანისია“ (№ 1662). პირ-
ველი და მეორე წერილის შუა რაღაც ექვსი თვეა. სა-
ინტერესოა ვიკითხოთ ვინ გამოიცივალა ამ ხნის განმე-
ლობაში: ბ. ჯორჯაძე, თუ ჩვენი ინტელიგენცია? ამის
გამოცნობა მკითხველისთვის მიგვიჩვენია. გამოიცივალა რა
შეხედვლება ინტელიგენციაზე, ბ. ჯორჯაძემ ხალხსაც
სხვა ნაირათ დაუწყაო ყურება. წინეთ მას ხალხი მარტო
უგუნურების ქურქლათ მიჩინდა, ხალხი მისთვის იყო უბ-
რალო ბრბო, გაუგებარი და ბრიყვი. ახლა კი ბ. ჯორ-
ჯაძე დარწმუნებულია, რომ ხალხი არ ყოფილა სრულე-
ბით გონიერებას მოკლებული, რომ მის მიერ ნაქებ ინ-
ტელიგენციასაც ბევრი შეუძლია ისწავლოს მისგან. ასეა
თუ ისე, დღეს ბ. ჯორჯაძე ისე ფრანს არ იტყვის, რომ
ხალხი არ ახსენოს და ერთი-ორი კოპლიმენტი არ უთა-
ვაზოს. აღბათ ესეც დროის ნიშანია. თავის პირველ წე-
რილში ბ. ჯორჯაძე სხვათა შორის ამბობდა: „ჩვენ ვი-
წვევთ მხოლოთ ჩვენის ქვეყნის ერთიმეორეს მოპირდაპი-
რე დასებს სინიდიხერათ გადაშინჯონ თავისი რწმენა-
ნიო“ („ცნ. ფურც.“, 1358). და აი ახლა ჩვენ ვიწვევთ
მას სინიდიხერათ გადაშინჯოს რაც უთქვამს ან უწერია
ამ ერთი წლის განმავლობაში და შემდეგ დაწყოს თავის
რწმენასა და აზრებზე ლაპარაკი. თორემ, ვინ იცის რა
ცოდვებს არ გამოგუნახავთ ჩვენ მას და მაშინ გვიანდა
იქნება.—ამნაირათ «ცნ. ფ-ლის» ჯგუფმა თუმცა დიდი
ზარით და ზემით დაიწყა ლაპარაკი თავის ფიზიონო-
მიაზე და სხვა ამისთანებზე, მაგრამ ჯერ კიდევ იმის შე-
ქმნა-შემუშავება დაუმთავრებელია, ერთი გათიშვა კიდევ
საჭიროა, რომ ამ ორგანომ თავისი ნამდვილი ფიზიონო-
მია მიიღოს, ე. ი. გახდეს ნამდვილ ქართულ ბურჟუა-
ზიულ ორგანოთ.

მოსაუბრე

საფრანგეთის ლიტერატურა მე-XIX საუკუნეში.
ნათურალიზმი*).

ფრანგის ბუნება სწრაფი, მოძრავი და დაუდგრომე-
ლია; დაწყნარება, ერთ წერტილზე დიდხანს შეჩერება
ფრანგის ხასიათს არ ჩვევია. მისი გემოვნება სწრაფათ
იცვლება, მისი მოთხოვნილება შეუჩერებლათ ვითარდება
და ფართოვდება, რის გამო ის, რაც ფრანგს გუშინ მო-

*) ამ წერილში მოხსენებული მწერლების სურათები იხ. მიმდ.
წლის „კვალის“ № 18-ში.

წონდა, დღეს მას აღარ აკმაყოფილებს, მის ელავისსხვას
ეძებს, ის უკვე ახლის ძებნაშია. მთელი მე-XIX საუკუნე-
ნის განმავლობაში საფრანგეთი ევროპის ხალხთა სულიე-
რი მისწრაფების საუკეთესო ბარომეტრი იყო, ახალი აზ-
რი უმალ აქ იზადებოდა და შემდეგ აქედან მთელ ევრო-
პას მოედებოდა. საფრანგეთის სიტყვაკაზმული მწერლო-
ბაც ერთი საუკეთესო დამახასიათებელია ფრანგის ბუნე-
ბისა. ორი ლიტერატურული შკოლა—რომანტიული და
რეალური; რომლებიც სიტყვაკაზმული მწერლობის დრო-
შის ატარებდენ წარსული საუკუნის განმავლობაში, ერთ-
სა და იმავე დროს დაიბადენ და გაიფურჩქენ საფრან-
გეთში. რომანტიზმის ძლიერება ჯერ კიდევ ფრთა-შეუ-
კვეცილი იყო, მხცოვანი ჰიუგო ჯერ კიდევ ძველებურათ
აღელვებდა მთელ საფრანგეთს, როდესაც პარიჟში გად-
მოჩქეფა ნატურალიზმის ნაკადული. სხვა-და-სხვა ლიტე-
რატურული წრეებმა, თვით საზოგადოებამაც მის წინაა-
ღმდეგ გაილაშქრეს, მაგრამ ეს ახალი ნაკადული იმდენ-
ნათ ძლიერი იყო, რომ ყოველი დაბრკოლება ძლია და,
თუმცა ვერ მოიპოვა ისეთი ფართო ასპარეზი, როგორც
რეალიზმმა და რომანტიზმმა, მათსავე ვერ მიიხიდა თა-
ვისკენ საზოგადოება, მაგრამ მინც საკუთარი, დამოუ-
კიდებელი ალაგი დაიკავა საფრანგეთის ლიტერატურაში.
ნატურალიზმის ძლიერი ნაკადული აჩქეფა ეპილ ზოლას
კალამმა, მაგრამ ერთბაშათ, მხოლოთ ერთი დამიანის
თავში არც ერთი მოძღვრება არ დაბადებულა და ნატუ-
რალიზმიც ამ ბედს არ აცდენია. ნატურალიზმი რეალი-
ზმის უკიდურესი განვითარებაა; რეალიზმის უმთავრესი
მაზანი არის სინამდვილის ხატვა; დაუმორჩილეთ ის მხო-
ლოთ მშრალ გონებას, გამოადევნეთ იქიდან გუჯი ყვე-
ლა თავისი გრძობებით გადააქციეთ მწერალი ავტომა-
ტათ, რომელმაც სინამდვილის ყოველგვარი ფაქტები
ერთნაირათ უნდა აღნიშნოს და თქვენ მიღებთ ნატუ-
რალიზმს; ამიტომ ნატურალიზმის ნიშნებს ჩვენ ვხედავთ
საფრანგეთის ისეთ მწერლების ნაწერებში, რომლებიც
რეალურ შკოლას ეკუთვნიან. მაგალითათ, დიუმა-შვილს
და ალ. დოდეს არავინ არმიაკუთვნიებს ნატურალისტურ
შკოლას, პირველი იმდენათვე რეალისტია, რამდენათაც
რომანტიკოსი, მაგრამ ნატურალიზმის ნიშნები ორივეს
ნაწარმოებშია გაფანტული.

დიუმა-შვილი დაიბადა 1824 წ. († 1895 წ.). წარ-
სული საუკუნის პირველ ნახევარში მამა მისიც გამოჩე-
ნილ მწერლათ ითვლებოდა. მას დაწერილი აქვს ურიტ-
ხვი დრამები და რომანები. დრამებს თავის დროზე საპა-
ტიო სახელი ქონდათ მოხვეჭილი, მაგრამ დღეს როგორც
მისი დრამები, ისე რომანები დავიწყებულია და დიუმა-
მამას აღარავითარი მნიშვნელობა აღარა აქვს. დიუმა-
შვილმა მამაზე გაცილებით მეტი ნიჭი გამოიჩინა მწერ-
ლობაში. პატიოსანი და გრძობით სავსე გული და მა-
ღალი ზნეობა გვერდში უდგენ მის მხატვრობით ნიქს;
ის საუკეთესო მკადაგებელია სამართლიანობისა, უბედურ-
თა და დაჩაგრულთადმი თანაგრძობისა და სუყარულისა
და ამიტომ ღირსეულათ ითვლება საფრანგეთის ერთ-
ერთ სიმპატიურ მწერლათ. დიუმა-შვილმა წერა ადრე
დაიწყა. თერამეტა წლისა არც კი იყო, როდესაც
ლექსებსა წერდა, ლექსებიდან ის გადავიდა მოთხრობებზე
და რომანებზე, მაგრამ სახელი და საზოგადოების სიყვა-
რული მან თავისი დრამებით მოიხვეჭა, რომელთაგან სა-

უკეთესოთ უნდა ჩაითვალოს მარგარიტა გოტიე. მარგარიტა გოტიე დიუმას ჯერ რომანის სახით ქონდა დაწერილი, შემდეგ გადააკეთა დრამათ, მაგრამ ვინც კი წაიკითხა მისი ხელთნაწერი, ყველამ გააკიცხა ეს დრამა. დიუმამ წაუკითხა თავისი დრამა სხვა და-სხვა კრიტიკოსებს, რომლებმაც ის ერთხმით დაგმეს, მაგრამ ავტორი არაფერმა არ შეაშინა; მან მიმართა სხვა-და-სხვა თეატრებს ლირიკის და ბევრი უარის შემდეგ ეღიროს მის დრამას სცენაზე დადგმა. მთელი თეატრი ხალხით გატენილი იყო. ახალმა დრამამ მეტათ ძლიერი შთაბეჭდილება მოახდინა მაყურებლებზე, განუჩივლათ წოდებისა, და იმ დღეს აქვთ ამ დრამას საპატიო ალაგი უკირავს არა თუ საფრანგეთის, მთელი ევროპის რეპერტუარში. ჰუმანურმა დიუმამ ამ დრამაში პირველათ აამაღლა ხმა დაღუპულ ქალთა დასაცავათ; ის გამოესაჩილა ამგვარ ქალებს, დაახსენა საზოგადოებას, რომ ისინი აღამიანები არიან, ხშირათ უფრო ზნე-მადლინი და სულგრძელნი, ვიდრე ეგრეთ წოდებული პატიოსანი დედები. ამ დრამას მოყვა ბევრი სხვა დრამები, რომლებშიაც ავტორი მუდამ სხვა-და-სხვა საჭირ-ბოროტო კითხვებს ეხებოდა. დიუმამ მოკლებული იყო ფანტაზიის ძლიერ აღმაფრენას, მისი ნიჭი და მთელი მისი არსება ცხოვრებისაკენ იყვენ მიქცეულნი; მას მხოლოთ პრაქტიკული კითხვები აინტერესებდა და როგორც კალმით ისე საზოგადო სარბიელზე მოღვაწეობით ამ კითხვების განხორციელებას ცდილობდა.

ნატურალიზმის ნიშნები, რომლებსაც აქა-იქ შეხვდებოდა მკითხველი დიუმა-შვილის ნაწერებში, უფრო ძლიერათ ემჩნევა ალფ. დოდეს (1840—1897). დიუმა-შვილივით მანაც ძალიან ადრე დაიწყო წერა და ლიტერატურის ასპარეზზე პირველათ ლექსებით გამოვიდა. ოცი წლისა არც კი იყო, როდესაც მან გამოცა თავისი ლექსების ორი ტომი, რითაც მთელი მკითხველი საზოგადოების ყურადღება დაიმსახურა. ლექსების შემდეგ მან დაიწყო მოთხრობებისა და რომანების წერა და აქ გამოაშუქარა თავისი ნიჭის ერთი ძლიერი თვისება—სალი, დამცინავი იუმორი. ალ. დოდეს პიესებიც აქვს დაწერილი, ის უმთავრესათ თავისსავე რომანებს აკეთებდა პიესებათ, მაგრამ როგორც პოეტი და რომანისტი, ის გაცილებით მაღლა დგას, ვიდრე დრამატურგი. საზოგადო ცხოვრებაშიაც ალ. დოდე საუკეთესო მამულიშვილი იყო; როდესაც გერმანელები პარიუს გარს შემოერტყნ, დოდემ დაუტევა კალამი, უბრალო ჯარისკაცათ გასწია მამულის დასაცავათ და რამდენიმე ბრძოლაში მიიღო მხურვალე მონაწილეობა. სინამდვილის მიუდგომლოთ ხატვა, ცხოვრების ყოველგვარი სიმბინჯის გადმოშლა დოდეს ნიჭის ნიშნობლივ თვისებას შეადგენს და ამით მას ბევრი რამა აქვს საერთო ნატურალისტურ შკოლასთან.

აღნიშნული მწერლების თანამედროვენი იყვენ გუსტავ ფლობერი (1821—1880) და ძმები ედმონ (1822—1896) და ჟიულ (1830—1870) გონკურები. ნატურალისტურ შკოლასთან ამ რომანისტებს საერთო არაფერი აქვთ, მაგრამ რადგანაც პირველი მათგანი თავისი ძლიერი ნიჭით საფრანგეთის ერთი საუკეთესო რომანისტი, მეორენი კი რამოდენათმე ზოლას მასწავლებლები იყვენ ენის მხრით, ამიტომ სანამ ნატურალიზმის ცენტრს—ზოლას შევეხებოდეთ, ამ რომანისტებზედაც შევჩერდებით მცირე ხანს. ფლობერი საუკეთესო მაგალითია რომანტიზმისა, რომელიც თავის თავს უარყოფს, ამბობს ე. ფაგე საფრანგეთის ლიტერატურის ისტორიაში. და მართლაც ორივე ლიტერატურული მიმართულება თავისი დროისა ფლობერში ერთნაირათ, ერთნაირის ძლიერებით იყო შეერთებული: ერთსა და იმავე დროს ფლობერი გამოჩენილი რომანტიკოსიც არის და გამოჩენილი რეალისტიც. მისი რეალური ნიჭი იმდენათ ძლიერია; რომ საფრანგეთის რეალიზმის მამამთავრათ ბევრი ფლობერსა თვლის და არა ბალზაკს. ფლობერი არ იყო იმდენათ ნაყოფიერი როგორც საფრანგეთის სხვა რომანისტები, სამაგიეროთ საფრანგეთში ცოტაა ისეთი მწერალი, რომელსაც ფლობერსავეთ შეემუშავებოს თავისი ნაწარმოების როგორც შინაგანი მხარე, ისე გარეგანი ფორმა. თუ ბალზაკი უხატავდა მკითხველს ფულის ძლიერებას, ფლობერი არკვევდა თავის ნაწერებში კაპიტალიზმის სახეს, — ის უტყუარი და საუკეთესო მხატვარი იყო იმ ცხოვრების, რომელიც კაპიტალიზმმა თან მოიტანა. როდესაც პირველათ გამოვიდა ფლობერის *Madame Bovary*, მთელი მკითხველი საზოგადოება აღაპარაკდა. ამ ნაწარმოებში ფლობერმა გადუშალა თვალწინ საუცხოვოთ დახატული სურათი საფრანგეთის წვრილი ბურჟუაზიის ცხოვრებისა და მისი სურათი იმდენათ გავდა ნამდვილ ცხოვრებას, მისი ტიპები იმდენათ ცოცხალი იყვენ, რომ საზოგადოებაში ძალიან ბევრმა დაინახა თავისი საკუთარი თავი ამ თხზულებაში. *Education Sentimentale*-ში მან დახატა 48 წლების ბურჟუაზია, *Tentation de Saint Antoine*-ში მან გამოიჩინა ძლიერი ფსიხოლოგის ნიჭი.

ფლობერს ორი დიდი ღირსება აქვს: ერთი—ტიპების საუცხოვოთ ხატვა, მეორე—ენის შემუშავება. მას კიდევ რომ არ დაეხატა თავის თხზულებებში მეორე იმპერიის ბურჟუაზიის საუცხოვო სურათი, არც ერთი ტიპი რომ არ მიეცა მკითხველი საზოგადოებისთვის, საფრანგეთის ლიტერატურაში მას მაინც საპატიო ალაგი ეჭირებოდა ვ. ჰიუგოსთან ერთათ, როგორც სახელოვნო ენის შემქნელს. ამ ძლიერი ნიჭის მწერალთან გონკურებს მხოლოთ ისა აქვთ საერთო, რომ სახელთქნო ენის შექმნაში მათაც წილი უდევთ. გონკურების მქსახებ საფრანგეთის კრიტიკოსებში ერთ გადაჭრილ აზრს ვერ შეხვდებით: ერთი მაღლა აყენებს მათ, მეორე კი ყოველგვარ ღირსებას უკარგავს. მათ დაწერილი აქვთ ერთათ რამდენიმე რომანი, რომლებიც საფრანგეთის ცხოვრების შესახებ ძალიან ცოტას ეუბნებიან მკითხველს. მართალია, თავისი მიმართულებით ისინი რეალურ შკოლას ეკუთვნოდენ, მაგრამ ისინი ეძებდენ არა ტიპიურ, არამედ იშვიათ და საეფექტო სიუჟეტებს, რეალიზმის მნიშვნელობა კი მხოლოთ ტიპიური და ჩვეულებრივი სურათების ხატვაში მდგომარეობს. ამგვარი სიუჟეტების წყალობით გონკურებს თავის დროზე ბევრი მკითხველი ყავდათ, მაგრამ მათი სახელი ხანმოკლე იყო. ის ახალი ლიტერატურული ნიშნები, რომლებმაც თავი იჩინეს აღნიშნული მწერლების ნაწერებში, თანდათან განვითარდენ, განიზარდენ და გადიქვენ ორ ლიტერატურულ მიმართულებათ: ერთია ნატურალიზმი, მეორე—ფსიხოლოგიზმი; პირველი ეძებს ცხოვრებაში მხოლოთ ფაქტებს, რანაირიც უნდა იყონ ისინი, მეორე კი ადამიანის სულის ყოველგვარ მოძრაობას.

ფლობერს ორი დიდი ღირსება აქვს: ერთი—ტიპების საუცხოვოთ ხატვა, მეორე—ენის შემუშავება. მას კიდევ რომ არ დაეხატა თავის თხზულებებში მეორე იმპერიის ბურჟუაზიის საუცხოვო სურათი, არც ერთი ტიპი რომ არ მიეცა მკითხველი საზოგადოებისთვის, საფრანგეთის ლიტერატურაში მას მაინც საპატიო ალაგი ეჭირებოდა ვ. ჰიუგოსთან ერთათ, როგორც სახელოვნო ენის შემქნელს. ამ ძლიერი ნიჭის მწერალთან გონკურებს მხოლოთ ისა აქვთ საერთო, რომ სახელთქნო ენის შექმნაში მათაც წილი უდევთ. გონკურების მქსახებ საფრანგეთის კრიტიკოსებში ერთ გადაჭრილ აზრს ვერ შეხვდებით: ერთი მაღლა აყენებს მათ, მეორე კი ყოველგვარ ღირსებას უკარგავს. მათ დაწერილი აქვთ ერთათ რამდენიმე რომანი, რომლებიც საფრანგეთის ცხოვრების შესახებ ძალიან ცოტას ეუბნებიან მკითხველს. მართალია, თავისი მიმართულებით ისინი რეალურ შკოლას ეკუთვნოდენ, მაგრამ ისინი ეძებდენ არა ტიპიურ, არამედ იშვიათ და საეფექტო სიუჟეტებს, რეალიზმის მნიშვნელობა კი მხოლოთ ტიპიური და ჩვეულებრივი სურათების ხატვაში მდგომარეობს. ამგვარი სიუჟეტების წყალობით გონკურებს თავის დროზე ბევრი მკითხველი ყავდათ, მაგრამ მათი სახელი ხანმოკლე იყო. ის ახალი ლიტერატურული ნიშნები, რომლებმაც თავი იჩინეს აღნიშნული მწერლების ნაწერებში, თანდათან განვითარდენ, განიზარდენ და გადიქვენ ორ ლიტერატურულ მიმართულებათ: ერთია ნატურალიზმი, მეორე—ფსიხოლოგიზმი; პირველი ეძებს ცხოვრებაში მხოლოთ ფაქტებს, რანაირიც უნდა იყონ ისინი, მეორე კი ადამიანის სულის ყოველგვარ მოძრაობას.

შინაური მიმოხილვა.

უკანასკნელი კვირა კრებების კვირა იყო. სულ კრებები და კრებები, კრება თფილისში, კრება ბაქოში, მოგველის კრება გურიაში და რა ვიცი კიდევ სად. ამიტომ ჩვენი დღევანდელი მიმოხილვა მთლიან კრებებს უნდა ვუძღვნათ.

დავიწყეთ, როგორც უფროსი და წარჩინებული წოდებისა, თავად-აზნაურობის კრებიდან. უწინარეს ყოვლისა აღსანიშნავია, რომ თავად-აზნაურობის კრება ქალაქის საბჭოს დარბაზში მოხდა. შეიძლება, თქვენ არავითარ ყურადღებას არ აქცევთ ამ გარემოებას, მარა თვით კრების ნაკამათვე-ნალაპარაკევი გვარწმუნებს, რომ ეს შემთხვევითი მოვლენა არ ყოფილა. უმთავრესი საგანი კრებისა, რასაკვირველია, 20 ათასის მოხმარა იყო. ბევრი ილაპარაკეს ამ საგანზე, კრებები დილა-სალამოს იმართებოდა, კომისიის მოხსენებაც წარედგინათ დასაბუთებული, ბევრი სხვა მოსაზრებებიც, მაგრამ ბოლოს მაინც... ვერაფერი დასკვნეს და ისევ მომავალი კრებისათვის გადადევს. რა მოსაზრებით და რის იმედით კი არ ვიცი. სამართლიანათ შენიშნა ერთმა ორატორმა (ბ. რცხილაძე): დღეს ეძლევა თავად-აზნაურობას შემთხვევა, გამოთქვას თავის გულის ნადები და გულის წადილია და ჩვენც სწორეთ ამას მოველოდით კრებისგან, მაგრამ, როგორც წინეთაც გვითქვამს, სურვილები ბევრი ქონიან და გამორკვეული კი არც ერთი, რა უფრო საჭიროა და რა მოთხოვნილების დაკმაყოფილება უფრო საჭიროა. ალბათ, ეს იცოდა თავად-აზნ-ურთა კომისიამ, როცა თავის პროექტს ადგენდა, რომელშიაც თითქმის ერთნაირი ადგილი დაუთმო ყოველგვარ განათლებას. ზოგიერთი წევრები იქამდინაც კი მივიდნენ, რომ კრებას ურჩევდნენ—ფიქრი და მოსაზრება რა ჩვენი საკადრისია, ამისთვის კომისია გვყავდა არჩეული და იმან კიდევ იფიქრა და კიდევ დაასკვნა, ახლა ჩვენ მხოლოდ ზოგი რამ უნდა შევასწოროთ მათ პროექტში, ახალი წინადადებების გარჩევა კი უადგილოა (მის. მაჩაბელი, „ცნ. ფურც.“ № 1667). აი, ნამდვილი წარმოდგენა კრებების დანიშნულებაზე! ეტყობა, ამ ორატორს კარგათ შეუგნია თანამედროვე პრინციპი შრომის განაწილებისა: ერთა უნდა იფიქროს და მეორემ ეს ნაფიქრები სისრულეში წიოყვანოს.

საზოგადოთ უნდა გამოვტყდეთ, მეტათ უსიცოცხლო შთაბეჭდილებას ახდენდა ჩვენზე ეს კრება: თითქო ზრდილობისთვის, ხათრისთვის ლაპარაკობდნენ; არც ერთს სიმკვირცხლე და გატაცება არ ეტყობოდა, გარდა ზევით დასახელებული რცხილაძისა, რომელიც, არ ვიცი, სამეურნეო განათლების მომხრე იყო თუ საზოგადოსი, თუმცა არა ერთხელ ილაპარაკა.

თვით ის გარემოება, რომ მთელი წოდება (უმრავლესობა მაინც, რამდენათაც ჩვენ ვავიგეთ მისი სურვილი) უფრო საზოგადო განათლებას ეტანებოდა და უარყოფდა სამეურნეო სწავლის მნიშვნელობას, ჩვენ იმას გვეუბნება, რომ თვით თავად-აზნაურობას დაკარგვია სოფლის იმედი, ქალაქისკენ მოილტვის, მიუხედავად ჩვენი ზოგიერთი «ეკონომისტებისა». ერთი გულახდილი ორატორი ამბობდა: «ჩვენ გვეჭირვება კარგი ინჟინერი, ექიმი, იურისტი, ტექნიკი, კარგი ჩანაჯანა და არა სოფლის მეურნეო», ე. ი. ჩვენ უნდა გავხდეთ ან ბურჟუაზიის

მსახური ან სახელმწიფოსიო. დამოუკიდებლად ცხოვრების იმედი კი დაკარგვიათ, და აი ეს გვექონდა სახეში, როცა ვამბობდით, რომ საბჭოში ბრწყინვალე წოდების შეკრება შემთხვევითი არ იყო-თქო. ჩვენი მიწათმფლობელი წოდება კაპიტალის წინ იხრის ქედს, მის მსახურათ ემზადება, და რა გასაკვირვალა, თუ თფილისის ბურჟუაზიამ ამის სათათბიროთ დარბაზი დაუთმო. კაპიტალი მეტათ სტუმარმოყვარეა: ვინც მის სამსახურს ისურვებს, ყველას იმსახურებს და მოიხმარს.

დასასრულ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ზოგიერთების ხმა, რომელიც ქუთაისის გუბერნიის თავად-აზნაურობასთან ერთობის მომხრე იყო, გაისმოდა ხმად მლაღლებელისა უდაბნოსა შინა და სერიოზულათ არც მიუქცევია კრებას ყურადღება ამ საკითხისთვის.

* * *

იმ დროს, როცა თფილისის საბჭოს დარბაზში თავადები თათბირობდნენ, ამ დარბაზის კრებულის გამგეები სასამართლო პალატის დარბაზში იყვნენ მიწვეული და იქ მათ ნამოქმედარზე თათბირობდნენ, მაგრამ არა მათი ამრჩევლები, არამედ სახელმწიფო მოსამართლენი. რამდენათაც ადგილი ნებას მოგვცემს ამ საქმეს ცალკე გვიაცნობთ ჩვენ მკითხველებს, აქ-კი მხოლოდ მის მნიშვნელობაზე შევჩერდებით. როგორც სასამართლომ გამოარკვია, გამგეობის მოქმედებაში არავითარ ბოროტ-მოქმედებას არ ქონია ადგილი; ყველა მათი დანაშაული ჩვეულებრივი კანცელარიული და საოჯახო უწყს-რიგობისგან გამოწვეული ყოფილა, რომელთა დანაშაულთ ჩათვლაც-კი არ შეიძლებოდა, და გაამართლა კიდევ სასამართლომ ყველა ბრალდებულნი. ამ მხრით სრული გამარჯვება დარჩა თვითმართველობას, მაგრამ ამავე გარემოებამ უნდა ჩააფიქროს და ჩაგონოს ჩვენი ქალაქების მეთაურნი; უნდა ახსოვდეთ, რომ ამორჩევითი თანადებობა, საცა დიდი ადგილი აქვს ნდობას, უფრო პასუხის საგებია, უფრო მძიმე და თან საფრთხილო, როგორც პირადათ მათთვის, ისე საზოგადოებისთვის; სწორეთ ამიტომაც სასურველი დღეს ფხიანი მოქმედება. არჩეულები უნდა ეცადონ, რომ საზოგადოება და ხალხი თავიანთი ინტერესების დამცველებს ხედავდნენ მათში და არა ისეთ პირებს და დაწესებულებას, რომელთაც ხალხის ინტერესისკენ ჯოხით უნდა მიერეკებოდნენ. მაშინ განმტკიცდება თვითმართველობის არსებობის ნიადაგი, შეიყვარებს, შეისისხლხორცებს საზოგადოება და დაწესებულებაც უზრუნველ ყოფილი იქნება; ასე ადვილი აღარ იქნება მისი ნდობის დაკარგვა და ხალხის სიყვარული კი დიდი ძალაა. ამიტომ, ვიმეორებთ, ვინც შეგნებულათ ემსახურება თვითმართველობას, ყოველი ღონე და ძალა ხალხისკენ, მისდა სამსახურათ, უნდა მიმართოს და ამით თანაგრძნობის დამსახურება თავის თავათაც საკმაო საქმის გაკეთება იქნება...

* * *

კრება აქვთ ბაქოელ ნავთის მწარმოებლებსაც, რომელთა პროგრამაში, მიუხედავად დღევანდელი დაუსრულებელი კრიზისისა, პირველ ადგილზე, შემთხვევით, მუშათა ბინების აშენების საკითხი მოყოლია. ჩვენც დღეს მხოლოდ ამ საგანს შევეხებით. ეს რამდენიმე წელიწადია ამ კითხვაზე ზრუნავს ნავთის მწარმოებელთა კომისია, იკვლევს, რა გზით და როგორ მოაწყოს მუშების ბინა

უკეთ, და მთელი ტომიც კი გამოცეს, სათაურით: Труды комиссии по улучшению быта рабочих და სხ. პარკვლათ ყურადღება ამ საქმეს მაშინ მიაქციეს, როცა ნავთის კაროლებს და პრინციებს აზრშიაც არ მოდიოდათ, რომ ოდესმე კრიზისი ეწვეოდათ. საქირთა, გაეხსენოთ იმ დროის პირობები და ის მოსახრებები, რომელთაც ყურადღება მიაქცევდეს მუშათა მდგომარეობაზე. ბაქოს რაიონში, როგორც ვიცით, მან ათასამდე კაცი მუშაობს ნავთზე. დიდი ნაწილი მათი ადგილობრივი თათრები ან სპარსეთის ქვეშევრდომებია, რომელთაც მიწასთან და სოფელთან კავშირი არა აქვთ მთლიან გაწყვეტილი, და ჭირნახულის მოსაწვევით ბრუნდებიან ოჯახში. ეს ხდება ზაფხულობით, როცა ნავთის წარმოებაც უფრო ინტენსიურია, და ამ დროს მუშა ხელის ნაკლებობა დიდ საზიანოა მწარმოებელისთვის. აი ამ გარემოებამ მიიქცია ბაქოელთა ყურადღება და რაკი მიხეზი გამოირკვიეს, საქირთა ზომების მიღების დაგვიანებაც არ უნდოდათ. იყო კიდევ მეორე მოსახრებაც: რაგინდ მცირე მოთხოვნების იყვენ მუშები, სახლი და ბინა მაინც საქირთა და ნავთის მწარმოებლებიც იძულებული იყვენ აეგოთ შენობები თავის ნავთთან მიწაზე, მაგრამ ესეც ხომ არა ნაკლებ საზარალო იყო მათთვის, რადგან საცხოვრებელი შენობები და მათა ახლო მიდამო საქესპლუატაციოთ არ ვარკა (კანონით აკრძალულია). აი ამ ორი გარემოებისთვის უნდა მოეცლოთ თავი და მოუარეს კიდევ. მათ აღძრეს შუამდგომლობა მიწათმოქმედების და სახელმწიფო ქონებათა სამინისტროს წინაშე, რომელსაც თხოვდენ, ეხლანდელ საწარმოვო მიწების გარეთ დაეთმო ადგილი მუშებისთვის საქირთა ბინების ასაგებათ; თან ანგარიშობდენ და საზრობდენ იმაზედაც, თუ როგორ მოეწყოთ მისვლა-მოსკლა ამ დაშორებულ ბინებიდან თვით სამრეწველო ადგილებთან და ელექტრონის რკინის გზის გაყვანასაც კი ფიქრობდენ. ამითი ისინი, როგორც ზევით ნათქვამიც მიგახვდენდათ, აღწევენ ორ მიზანს: უთავისუფლდებათ ბევრი ნავთიანი მიწა და მით ემატებათ შემოსავალი, მკორეც, და უმთავრესი მათი მოსახრება და მიზანი, როგორც გულახდილათ ამბობს მათი „შრომები“, იყო ის, რომ მოეზიდათ მუშათა საკმაო რიცხვი საცხოვრებელათ თავის რაიონში ცოლ-შვილით და მით შეექნათ მუდმივი კონტინგენტი მუშებისა, რომ აეცილებიათ საზაფხულო კრიზისი და აქასაც მიახწევენ, თუ მათი პლანი განხორციელდა. აი ამ ნიადაგზე აღმოცენდა მათი გულშემატკივრობა მუშათადმი; დღეს სამინისტრომაც შეიწყნარა მათი თხოვნა და მ დეკემბრის სხდომაზე მხოლოთ ხსენებულ გზებზე ქონდათ ლაპარაკი და ამის გამოსაკვლევათ გადადევს 12 ათასი მანათი. მართალია, დღეს არავეს მათგანს არ ცხელა მუშების მოზიდვაზე საზრუნავათ, პირიქით ვინც ყავთ, იმათაც დიდი სიამოვნებით მაიცილებენ, მაგრამ ეს მდგომარეობა დროებითია და ისინიც ამ იმედით ცხოვრებენ და განაგრძობენ ძველი პროგრამის გასახორციელებლათ შრომა-მოღვაწეობას.

ლი ელემენტებისაგან შედგება, ისე იმ ცნობილი ინტელიგენტებისაგან, რომელთაც ორჯელ მაინც უნდა დაურეკო, საზოგადო საქმეზე თუ იწვევ. უკანასკნელი, ორი საათი კი უტადა დრამატიულმა გაშეგობამ თავის საზოგადოებას, მაგრამ ამაოთ. ოცი კაცი ძლივს მოვიდა. ჩვენი აზრით, აქაც დემოკრატიზაციაა საქირთა, თორემ კიდევ არა ერთხელ დაჭირდებათ გამოცხადება: „კანონიერი რიცხვის დაუსწრებლობის გამო პირველი კრება არ შედგა და დანიშნა მეორეო“. მით უმეტეს საქირთა და სასურველი ეს, რომ აქ უფრო ადვილია ამ ნიადაგზე მოქმედება. აიღეთ თუნდ სახალხო წარმოდგენები. ამის მეთაურობა ადვილათ შეუძლია დრამატიულ საზოგადოებას და ეს მის მიზანშიაც შედის. თუ ორი ჯურის საზოგადოებას კი ემსახურება დღეს, და ავით თუ კარგათ უმასპინძლდება, რაღა დაშავა ჩვენი ერის მესამე ნაწილმა? სხვა არა იყოს რა, თუნდ კვირაობით დილას შეუძლიათ ხელმისაწვდომი ფასებით ხუთშაბათს დადგმული პიესა გაიმეორონ საკუთრივ ხალხისთვის და მით გონიერ საზრდოსთან რიკიანი და ხელოვნური თამაშიც აჩვენონ ხალხს. ჩვენ გვგონია, ეს არც არტისტებისთვის იქნება სამძიმო, რადგან ახალს დასწავლა არ დაჭირდებათ. უკეთეს თეატრებშიაც გვინახავს ერთი და იგივე არტისტები დილა-სალამოს მოთამაშენი. კარგი იქნება, ამ კითხვასაც მიაქცევდეს ყურადღებას დღევანდელი კრება და თვით საზოგადოება მიეგებებოდეს ხალხის მოთხოვნებებს, სანამ ის მოვიდოდეს და მოითხოვდეს ამას.

დასასრულ, ორაოღე სიტყვა ისევ ბათომელებზე. იქაურ საბჭოს გადაუწყვეტია, თხოვონ გუბერნატორს, ნება მიცე... ქალაქს თავიარ აარჩიონ, ე. ი. იყონ წელიწადზე მეტი უთავოთ. რა გვეთქმის იმისთანა ხალხზე, რომელსაც უთაურობა ურჩევნია. დაგვრჩენია მხოლოთ ბოდიშა მოვიხადოთ იმ «პარტიასთან», რომელსაც დღეს ისწორის მიმოხრღვაში უმართლო ბრალი დავდევით, რომ ის ეწინააღმდეგება ქალაქის თავის არჩევას-თქო.

იმავე ბათომში ადგილობრივი ქართული შკოლის კომიტეტსაც ქონია კრება და გადაუწყვეტია, როგორც ჩვენი კორესპონდენტი გვწერს, არ გვინდა მესამე მასწავლებელი, 225 ბავშა ორიც კარგათ მოუვლისო, და ამ მოსაზრებით უარუყვიათ ის დახმარებაც, რომელიც მათთვის მოუსურვებია ადგილობრივ ქართულ დრამატიულ დასს. ვაშა, ვაშა, ბათომელებო! რა უჭირს იმ ერს, რომელსაც თქვენ ყავხართ ევროპის ფანჯარასთან და თქვენგან უნდა გამოეცეს სინათლე! რათ გვინდა ან თავი და ან მასწავლებელი, თქვენ გვეყოფით ყველაფრათ!..

სხვა-დასხვა ამბები.

საიუბილეო გამოფენის უქთავრეს საორგანიზაციო კომიტეტის მიერ გამოცხადებული სიდან ჩანს, რომ ექსპონენტებს მიუღიათ ჯილდო—52 საპატიო დიპლომი, 66 ოქროს დიდი მედალი, 94 ოქროს პატარა მედალი, 140 ვერცხლის დიდი მედალი, 208 პატარა ვ. მ., 320 ბრინჯაოს მედალი და 180 ქების ფურცლები. დაჯილდოვებულთა სია უადგილობის გამო ვერ მოგვეყავს. სულ დაჯილდოვებულია 900—1000. ამავე გამოფენის კომიტეტს და მის გამმართველ სამეურნეო საზოგადოებას გა-

საინტერესო იქნებოდა, გვეგონა, დრამატიული საზოგადოების კრებაც, რომელიც წარსული კვირისთვის იყო დანიშნული, მაგრამ აღარ შედგა, და არ შედგა სწორეთ იმისთვის, რომ ეს საზოგადოება ჯერ კიდევ ძვე-

დაუწყვეტია ამ ჯილდოებით ვაჭრობა დაიწყოს, ე. ა. და-
ჯილდოებულთ უნდა გადახადონ მხედვით ჯილდოს ხა-
რისხისა. იქვე აქვთ, რომ ამ გზით 18 ათასი მანათის
ზარალს მინც დაფარავენ. რას არ აქნენებს ვაჭრებმა
კაცს!

11 დეკემბერს თფილისში გადაიკვალა ვლ. ალ. ლა-
რიონოვი. განსვენებული „Кавк. Сельск. Хоз.“ და
„Нов. Обоз.“ თანამშრომელი და ახვე რედაქციების
მდივანი იყო.

დღესთვის (12 საათზე თეატრის ფოიეში) დანიშ-
ნულია ქართული დრამატიული საზოგადოების წლოური
კრება, რომელიც წარსულ კვირას არ შედგა წევრთა სა-
ჭარო რიცხვის დაუსწრებლობის გამო.

დღეს 12 საათზე დანიშნულია რედაქციების,
სტამბების, წიგნების გამომცემელთა და წიგნების მალა-
ზიების წარმომადგენელთა კრება, რომელმაც საბოლოო-
თ უნდა განიხილოს «ბექდვითი სიტყვის მოღვაწეთა
საურთიერთო დამხმარე საზოგადოების» წესდების პრო-
ექტი და მიანდოს არჩეულ პირთ საქირა შუამდგომლო-
ბის აღძვრა.

რედაქციებიდან იქნება სამ-სამი წარმომადგენელი,
სტამბებიდანაც სამსამი, წიგნის მალაზიებიდან და გამომ-
ცემლებისგან თითო.

ქ.-შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების
გამგეობამ გაგზავნა კავკავში თავისი წევრი თ. არ. ჯორ-
ჯაძე ადგილობრივი ქართული შკოლის საქმეების გამო-
სარკვევით.

იმავე საზოგადოების გამგეობას გადაუწყვეტია მო-
მავალ წელში ჩვეულებრივი კრება მოახდინოს არა უე-
ვიანეს მარტის თვისა.

13 დეკემბერს აკურთხეს ერენის რკინის გზა.

სიმონ ეგნატეს ძე პალტარაცის შეუწირავს თფი-
ლისის მუსიკალურ სასწავლებლისა და სათავადაზნაურო
შკოლისთვის ოთხსამდე წიგნი.

„ცნობის ფურცელს“ ატყობინებენ გურიიდან, რომ
ადგილობრივი სამღვდლოების კრებაზე დაუშტატებს გა-
დაუწყვეტიათ, რომ ყველა ჩაეწერონ წერა-კითხვის სა-
ზოგადოების წევრებათ და ეცადონ ასეთივე გადაწყვეტი-
ლება მიიღებინონ ყველა ადგილობრივ მღვდლებსაც.

10 დეკემბერს თფილისის საბჭოს კრება ჩვეულებრივ
არ შედგა.

რვა დეკემბერს ქალაქის მოურავის მოადგილემ წა-
რუდგინა ბ. გუბერნატორს 8 საქმე, რომელიც საბჭოს
უნდა გაერჩია და ჩვეულებრივ სხდომების და კრებების
შეუდგენლობის გამო ვერ გაარჩია.

10 დეკემბერს მოხდა თფილისის სათავადაზნაურო
ბანკის რწმუნებულთა კრება. კრებას თავმჯდომარეობდა
გუბერნიის მარშალი თ. დავით მელიქიშვილი; გასარჩევი
საგნები იყო:

1) იშუამდგომლონ სამინისტროს წინაშე —
ვადაზნაურთა ბანკს მიენიჭოს ისეთივე უფლებანი შესა-
ხებ გირავნობის ფურცლების ადგილობრივ გამოცემისა,
როგორც საკრედიტო საზოგადოებასა აქვს. ამ კითხვამ
დიდი კამათი გამოიწვია. ზოგიერთები ამტკიცებდნენ,
რომ შესაძლებელია, ეს თხოვნა შეგვისრულონ, მაგრამ
სხვა საქმეში, შეიძლება, შეგვაფიწროვონ და, გარდა ამი-
სა, სხვა მოსაზრებათა მიხედვითაც, მინც და მინც ამ
თხოვნის შესრულება ანუ, უკეთ ვთქვათ, აღძვრა ჩვენ-
თვის ხელსაყრელი არ არისო. კრებამ დაადგინა, რომ
ეს კითხვა განხილულ იქნეს პირველ შემდეგ კრებაზე —
უფრო შემუშავებული და დასაბუთებული.

2) იშუამდგომლონ მახედ, რომ სათავადაზნაურო
ბანკის გირავნობის ფურცლები მიიღებოდნენ ზემდებულ
ფასათ ვაბათილების დროს ანუ მაშინ, როდესაც ხსენე-
ბულ ბანკში გადმოაქვთ სახელმწიფო საკრედიტო დაწე-
სებულებაში დაგირავებული მამულები. 25 ხმის უმეტე-
სობით წინააღმდეგ ნ-სა გადაწყვიტეს დაავალონ ზედა-
ხმედველ კომიტეტს შუამდგომლობა ამ საგნის შესახებ.

3) მესამე კითხვა შეეხებოდა წესდების § 104. ეთ-
ხოვოს ფინანსთა მინისტრს, რომ გამოგვირკვიონ, რო-
გორ უნდა გვესმოდეს წესდების 104 მუხლის ძალაო.

ეს კითხვა, სხვა-და-სხვა მოსაზრებათა გამო, უარ-
ყოფილ იქმნა.

ქუთაისიდან გვწერენ: ქუთაისის მილის წყლის გა-
მომყვანი ა. დ. მიხაილოვი ახლა მეორე ამხანაგობას
ადგენს ქუთაისის მცხოვრებლებსაგან, რომელსაც მიზ-
ნათ აქვს ქუთაისის გუბერნიაში სხვა-და-სხვა მადნების
საქმე აწარმოვოს. მას უკვე აღმოუჩნია ოკრიბის სოფელ
ძმუისში ნაფტაგადა ან ოზოკრატი — მთის ცვაჯი (ГОР-
НЫЙ ВОСКЪ). ამ მადნის ადგილები არის ამ ძმუისის
და მოზოულას სახაზინო ტყეებში, რომლებშიაც ძებნის
(РАЗВЕДКИ) ნება-რთვა უკვე უთხოვია კავკასიის სამთო
სამართველოსათვის ოცამდე კაცს (ყველა ქართველებია
გარდა სამის). მიხაილოვი ადგილების პლანი უკვე აუ-
ღია და გამოსაკვლევი სვეტებიც დაუსვია. ამ მადნით კაი
ხანია თურქე, ადგილობრივი მცხოვრებლები სარგებლობ-
დენ შინაურულათ: აღნობდენ მას ჩვენებურ ქვაბებში და
ყიდადენ ქუთაისში ფუას 4 მანათამდე. მადნები მიხაი-
ლოვის გამოკვლევით ბევრი და კარგი არის, რაც უეჭ-
ველია, საქმეს გაუჩინს მეტათ დაქვეითებულ ოკრიბის
მკვიდრთ. დღეს დღეობით ოკრიბაშივე სტეფანოვი მუ-
შაობს ბარატის მადანზე, რომელიც რიონის გაღმა-გა-
მოდმა მხარეზე ბევრი აღმოჩნდა. ამ მადანს ხმარობენ
სახლის მასალის საღებავებისათვის; იგი ქუთაისში მოაქვთ,
ფქვავენ და ჯერჯერობით რუსეთის ბაზარს აწვდიან.

ქიათურიდან გვწერენ: ნუ თუ ამდენ ხანს აქ
არ უნდა იყოს ორ ადგილზე თავმჯდომარე საჩაიეთი თუნ-
დაც ქიათურასა და ქიათურში, სადაც მუშა ღამეს ათე-
დეს, დილა-სალამოს ჩაის დალევდეს და სამუშაოზე
მიდიოდეს?! მაგრამ ოჰ, მაეწყდებოდა იმ საჩაიების
არსებობა, რომლებიც გახსნილია საბჭოს კანტორებ-
ში ქუთაისსა და ქიათურაში და რომლებიც ისეთი საქი-
რონი არიან, რომ ერთი ქიათურის მრეწველთა კრების
წევრთგანი საყოველთაოთ აცხადებს: რა ამდენი ჩაი 8,

9, 10, 11, 12 სიათზე და მუდამ დღე. ვის რათ ევირ-
გება ამოდენი ჩაიო. ასეა, მკითხველო. ზოგი საჭირო
მოთხოვნების დაკმაყოფილების ღირსიც არ ხდება,
ზოგს კი მოთხოვნაზე მეტს აჩრახნ. დროა თუილ-
თფილი სიტყვები საქმეთ იქცეს და ორიოდვე სახლი აშენ-
დეს, თუმცა ამაზე წარსულ შავი ქვეს მრეწველთა მესამე
მორაგ კრებას არაფერი უბაასნია, მიუხედავად საქიროა
ყოველივე ზემო აღნიშნული სასრულოეში მოვიდეს, რომ
მუშათა საცხოვრებელი ბინა, დაწყებული თვით საბჭოს
მუშებამდე, საზარელ სანაზაობას წარმოადგენს; ცხოვრო-
ბენ მუშები სახლს ქვედა სართულში, რომელიც თით-
ქმის ყველა მიწაშია ჩადებული, არააიდან სინათლე, ფან-
ჯარა არ აქვთ, იქვე საჭიროს აწვადებენ, ირეცხებან,
ერთის ადგილზე ორ-სამ კაცს ძინავს, ყოველი მხრიდან ქა-
რი ქრის, გამუდმებული კომლი დგას შიგ, აი რა შთაბე-
ჭდილებას ახდენს აქაური მუშების სადგომების დათვალიე-
რება.

კორესპონდენციები.

მ. ოზურგათი. 8 დეკემბერს ქ. ოზურგეთში მოხდა
ქალაქის წმინდებულთა არჩევნები. კრება გაისსნა ქალაქის მო-
ურავის დ. ზ. ცუცულაძის თავმჯდომარეობით. კრებას დაეს-
წრო დიდძალი საზოგადოება და თითქმის ყველა ამომრჩევე-
ლი 205 კაცი. მაგიდებს აშენებდა დარბაზი ყუთები, კან-
დიდატთა სასულგარის წარწერით. ბ. მოურავმა წაუკითხა
ამომრჩეველებს კანდიდატთა სია. შემდეგ განაცხადა რომდასა-
ხელებული არიან აგრეთვე ბ. ნიკო თაყაიშვილი და ექიმი ივ.
თიკანაძე—რომელთაც არ შემიძლია ყუთი დაუდგა რადგან პირ-
ველს არ აქვს გადასდილი ქალაქის ვალი, ხოლო მოურავს კან-
ონიერი „ტენზია“. ამაზედ ბ. ნიკ. თაყაიშვილმა განჩის-
ხებით შენიშნა, რომ ასეთი მაგალითი ბათუმშიაც იყო, მაგ-
რამ რაკი იმ დღესვე შეესებულ იქმნა „სელომეკები“, მიუცა
ყუთის დადგმის ნება—უკეთუ თქვენც ასე არ ინებებთ შე-
მიძლია გავსაჩივრო თქვენი მოქმედება. ამ დროს ხმოსნათ
ყოფილი კერძო ვეჭილი პლატონ ბერიძე, შედგა სკამზედ და
მოახსენა საზოგადოებას—„ჩვენ ყველანი უნდა ვემცადინებო-
დეთ, რომ ეს ჩვენი ოზურგეთი, კერძობის უძველესი ქალაქი,
დღეს „დაპოკსებული“ დაუწინაურთა და ხოლო მის დაწი-
ნაურებას შეიძლება ისეთი ხმოსნები, რაგორიც ბ. ნიკო თა-
ყაიშვილია—აბა მბრძანეთ თაყაიშვილი განა პარტიის პარლა-
მენტში პრეზიდენტთა არ კარგა—დიდი სარალი იქნება რომ
დავკარგოთ * (სქობა—დაუდგით ყუთი—არაა კანონი—განა-
სახიერეთ). ასახელებდენ აგრეთვე თ. ნ. უ. თავდგომიძეს—მაგ-
რამ კარგა კონ. ვაჟაძემ მოახსენა კრებას, რომ კნაზი ნი-
კო მაღლობს მოახსენებს ყველას, და ყუთის დადგმა არ სურსო.
სმები—არ შეიძლება, უნდა დაუდგათ. თავმჯდომარე არა მაქვს
უფლება დაუდგა ყუთი. სმები: აბა თქვენ ნებაზე თუა, ჩვენ წა-
ვადთ. და რამდენიმე იწყო დარბაზიდან გასვლა, მაგრამ ბ. მ.
თუმაიშვილის რჩევით შეჩერდნენ რის შემდეგაც მოხდა—კენ-
ჭთა ხსრიალი და აი მისი შედეგი: არჩეულ იქნენ:

- ექ. თ. დ. ერისთავი—185. კერძო სკოლის მასწავლე-
ბელი ს. გრიგორიანი 195. სამხედრო ექიმი დ. გოგვა 188.
- ექ. ი. გ. თაყაიშვილი 185. ტარასი ჭიჭინაძე სასულიერო სა-

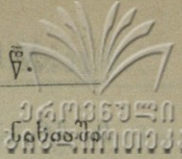
* მეტათ ვწუხვართ, რომ არც ამ საპრეზიდენტო კაცს და
არც მის მაღიდებელს არ ვიცნობთ პირადათ. გამოფენაზე მანც ჩა-
მოსულიყვენ დალოცვილები!

სწავლების მასწავლებელი 184. ა. მასაღვინა ნოტარე-
უსი—ქართულის არ მცოდნე „Чер. Вѣс.“ თანამშრო-
მელი 163. ვ. ოქ. ურეშაძე, ინსტიტუტ გათავებული და მე-
რეთი უნივერსიტეტი თავისუფალი მსმენელი. ესტატე ან-
თაძე, შტაბს კაპიტანი მინაური განათლებით 187. გიორგი
ბერიძე—პოლიტიკური აქარის უფროსათ ნამყოფი და მათში
დამსახურებული 182. მანასე თოთობაძე—მსახურეთან მოსამ-
სახურე მდიანის თანამეწე 188. ივლიანე სულგისა, ფართლის
და პარკის მოკარგე—162. ლომკაცი აბაშიძე შავკაში ნოქ-
რათ ნამყოფი 188. სურგია შაკარდნაძე—პირადი ახსნაური 168.
კანდიდატობთ არჩეულ იქნენ: თაყა სულგისაძე, კოწია სიამა-
შვილი, თაჯ. მელქისედე. ნაკაშიძე, თ. იორანიშვილი და ახ.
მის. კობახაძე. არ შეკვიძლია არ შეგნიშნათ, რომ ამ არ-
ჩევნებზედ გაშავებულ იქნენ მსოფლიო ორი, ერთი კარგა და
ერთი გურამში კარგათ ცნობილი ყველა ჩვენებური საქმის თა-
ნამკრძმობელი შეგნებელი და პატრონაა მუშაკი, მის. თუმა-
ნიშვილი. მისი გაშავება ყოველად შეუწინაურებელია ოზურგეთ-
ლებისგან, რადგან ისეთ გამომდელი ხმოსნის იშვიათთ იშოვ-
ნიან. მაგრამ ოზურგეთელ ვაჭართ მისი გაშავების საბუთი
აქვთ—რადგან ის ყოველთვინ პირდაპირი და ფინიული წყე-
რის საზოგადოებას. სსკათა შორის ბერა შრომა მიუძღვის
გურამის სავაჭრო-სამრ. ამხანაგობის მუშაკის წინაშე—რო-
გორც პირუთველ „რევიზორს“.

ა. წ—ბე.

მუთანი. კარგა ხანია, რაც ქუთაისში არსებობს გან-
სვენებულ ებ. გაბრიელის სასკოლბაზე დაარსებული წიგნთსა-
ცავ-სამკითხველო, რომელიც ძლიერ ურიგოთ არის მოწყო-
ბილი. სწინათ სამკითხველო მსოფლიო ორ-სამ საათით და-
ნიშნულ დროზე გვიან იღება, რის გამო საღამოობით სამ-
კითხველოში შეუძლებელია შესვლა: სხვა-და-სხვა სასწავლებ-
ლის პატარა მოწაფეები, რომლებიც ამ წიგნთ-საცავიდან
სარგებლობენ წიგნებით, წიგნების სახიდავით საღამ-საღამო-
ობით დაიარბიან, წიგნთსაცავი დაკეტილი სვდება და მის გა-
ღების ცდაში სამკითხველოს აიკანსე იურთან თავს და რასა-
კვირებელია, ამდენმა ბავშვმა რომ ხმაურობა ატესოს; ამის
მიზეზით სამკითხველოში რისმე კითხვა შეუძლებელი სდება.
მერე, როცა მოდის ბიბლიოთეკარი, ექსის მავიერ, რვა-ცხრა
საათზე, ბავშვები შეცვინდებიან წიგნთსაცავის დარბაზში და იქ
ატეუდება აურსაურა. ყველა ცდილობს ჩქარა მოჩვენს საქმეს,
რადგან უიმისოთაც დაგვიანებული არიან. თვით სამკითხვე-
ლოში მუდამ ძველი გასუთება ყრია; მაზეხათ გვეუბნებიან:
«ასლები ვერ არ მიგვიღიაო». და არ ვიცით რა მიზეზია,
რომ ქალაქში ყველა თავის დროზე ლებულობს უჩინალ-განკა-
თებს, აქ ერთსულ მანც რატომ ვერ მიიღეს დროზე. მე გა-
ნგებ არ ვასწავლე უჩინალები, ისინი სრულებითაც არ არი სამ-
კითხველოში. თურმე ნუ იტყვიოთ და დავარგვის შინებია მე-
თავლურეს და მუდამ ცხრა კლიტულში აქვს ისინი დაშვედე-
ული და თუ ამისთვის განგებ არ წახვედით წიგნთსაცავში და
არ თხოვეთ, ისე ვერ ედინსებით მათ ხილვას. შეიძლება სა-
მართლიანი იყოს მათი შიშიც, რადგან სამკითხველოს მსა-
ხურს მადიან იშვიათთ მოკრავს თვალს იქ კაცი. სასურვე-
ლია ყოველივე ამას ურადლება მიქცეს და ააცილონ უწესო-
სკობა ბიბლიოთეკა-სამკითხველოს, რომელსაც ბლომათ ეტა-
ნება ხალხი.

ამერელი.

დ. ლანჩხუთი. თუ ყველა მიიწევს წინ, თუ ყველა განათლებას იძულებულია მიეშეკრება, თუ ყველა ცხოვრების გაუმჯობესობისთვის იბრძვის, არც ჩვენ ვართ გულ-სულ დაკრული, არც ჩვენ გვინდა სხვებს ჩამოვრჩეთ. ლანჩხუთელი მხათ არის უგანასენელი ჩონა გაყიდოს, ოდნავ კი შვილი უსწავლელი არ დაურჩეს. ლანჩხუთელს აქვს ორ-კლასიანი სასწავლებელი, სადა სამკვლელო სკოლა, რომლებშიც 657 შვილი სწავლობს, და ამდენი ვადეკ სკოლის გარეთ რჩება უსწავლობის გამო. ამდენ სკოლებზე ცოტა არ ესაზღვრება ლანჩხუთელს, მარა ის მანც ჯანს არ იტყის და ცდილობს როგორმე ვადეკ დაიარსოს სასწავლებელი და აი ამ დღეებში დადგინეს ოქმი, რომ არსებული ორ-კლასიანი სასწავლებელი გადაკეთდეს სამოქალაქო ოთხ-კლასიანი სასწავლებლად. ოქმი წარდგენილია დასამტკიცებლად სადაც ვერ-არს, ასე რომ მომავალ ეხვებისთვის ლანჩხუთელს სამოქალაქო სასწავლებელიც ექნება. ლანჩხუთელი არც ქალების აღზრდას აქცევს ხელებს უზრადღეას. მესამე წელია რაც ბლ. ჩხაიძემ დააარსა სამკვლელო საქალაქო სკოლა. პირველ წელს სკოლას ერთი მასწავლებელი უკვდა, რის გამო ოთხმოცზე მეტი ვერ მიიღეს. მეორე წელს მოწვეულ იქნა მუარე მასწავლებელი და მასწავლელთა რიცხვი 200-მდე ავიდა. წელს კი აუარებული მთხოვნილი იყო, მაგრამ უადგილობის გამო ხანკარზე მეტი ცტირებული გაბრუნდა სახლი. მამა ემიფანემ თავისი მხრუხველობა არც იმით მოაკლო, ვისც წლოვანების გამო სკოლის გარეშე რჩება; და მოაწვია თვითონი ძეგ-გვერის სასწავლებელში სწავლა-დაძინებულნი ხელ-საქმის მასწავლებელი. ეს სასახარო უღო ამბავი ელვის სისწრაფით მოკლე მთელ საზოგადოებას და პირველ დღესვე ასზე მეტი მთხოვნილი გამოცხადდა, გახურებულათ წოდებისა და წლოვანებისა; მაგრამ აქაც უსწავლობის გამო მხოლოდ 75 მიიღეს. ასე და ამ გვართ საქალაქო სკოლა საოცარი სისწრაფით წინ მოდის. საქალაქო სკოლას არც ჩვენი შეხსენებულ-გამსწესებელი ამხანაგობა ჩამოაჩნა უკან. ჩვენ გერთსეულ ქვეყანაში ჯერ ძაღლითი არ უკვდიდა, რომ რომელსაში ამხანაგობას ასეთი სიმბატით შეგებოდეს საზოგადოება. პირველათვე ამ ამხანაგობამ ისეთი თავ-ბრე დასსა უკვლას, რომ აღტაცებული საზოგადოება ერთი მუარეს ეცილებოდა წინ ბრათებს, არა თუ ამ ხლო-მასლო, მორეულ დაბა სოფლებშიც. თვით უღარიბესიც არას იმურებდეს მისი შესძენათ, და აი დღეს მიუხედავით მდარე სწის არსებობისა (წელიწად-ნახევარია) 270 წევრი ჰყავს. ჩვენ გვგონია ეს ამხანაგობა სოფლის ხალხისთვის არას დაარსებული, მაგრამ მეტ ხაწილათ კი ვაჭრები სარგებლობენ. მისეხი ამ.სა ჩემის ახრით გასდავს საბჭო. ვაჭარს უთავდებოთ უსწისის გრედიტს და სოფლის ვაცს კი საში თავდებით. ორი-სამი თავდების შოვნა კი მსკლავ, რის გამო სოფლის ვაცი გარეთ რჩება და მთელი ომურადია ვაჭრების ხელში გადადის და ისევე გამოედება ათ-ათ შურინი პროცენტები. ჩვენი ახრით საბჭომ არ უნდა მიიღოს ხლობა დაკარგული პირი წევრათ რომელსაც ორ-სამი თავდებ ნაკლებ ვერ ეხდობა და თუ ასეთი არაინ მიუღია, რის მიზეზია, რომ ვაჭარს უთავდებოთ უსწისიან ხლობას და სოფლის ვაცს არა?? ამასთან საბჭო აწესებს სხვა-და-სხვა გადასასად თავის-თავათ—მაგ. ვისაც წევრობა სურს ხელის მოწერის დროს შური უნდა გადასადოს—ვისთვის, რისთვის, ვინ დაავალა აღსამა უწვის!

წვირა.

მინის ხომბა (დუშეთის ვაწრას). თუმცა შემოდგომა აქვთ, როგორც ზურით, ისე ღვინით, მონაგლიანი იყო, მაგ-

რამ რა! — რაც ხსალორულ ჩარჩს ვაჭრებს გადაჩნათ წაღებულ ზურით თუ ღვინით, იმას თვითონვე ხალხი თავისვე ხელთ ახივს და უმიხნოთ სარჯავს ქორწილებში, სარჯებში, სატობებში და სხვ. თუ სადმე საქართველოს გეთხემა, აქვთ უფრო იციან გადაშეკრული სარჯავს ქორწილებში, სარჯებში და სხვ. განსაგებებით კი ოსებმა, რომლებიც მკვდრებს არიან გადაგებულნი. აი მაგალითათ თითო სარჯი რა უჯდება ოსებს: ოსი, მოიგონებს რა რამდენიმე წლის მკვდარს ხლო ნათესავს (ასე მცნალებულეს სომ წელიწადში ერთხელ მანც უმართვენ სარჯს), ის ამ ცრემლიანისთვის შემდეგს ამხადებს: რაც უნდა უგანასენელი ოსი იყოს, დაგვავს ერთ ძროხას, თუ ძროხა არა უყავს, უღლიდის გამოუშვებს ხარს და, მიუხედავით იმასა, რომ ის ამ ხროთ ცხოვრობს და უმიხნოთ დაიცარება იმისი საქმე და არც მიცნალებული დაუღუბება, ხელ ორ-სამ ცნავსაც დაუძატებს. შემდეგ გამოაცხობს 15—20 ფუთ ზურს, იეიჯის ოთხ-ხუთ კოკა ღვინოს, თუ ღვინო არა აქვს, გაქონდის ღუდს, რომელიც ღვინოზე ბევრათ იათათ არ უჯდება, მოიწვევს მოკეთებს ხლო-მასლო ასე მორეულ სოფლებიდან, საიდანაც ზოგჯერ ორასამდე ქალი და ვაცი მოიყრის თავს და აბა ამათ გამოღობა არ უნდა? ისიც ერთ დღეს სომ არა, ზოგი სამოთს დღესაც რჩება მანძიხელთან კ. ი. იმ დროდის, ვიდრე საწვალ მანძიხელს გოდორში აქვთელს გამოუღებეს და ტიპში ღვინოს. ამგვართ თვითიული სარჯი უგანასენელის ოსისა აღუძატება ათ-ხუთმეტ თუძახს და შედლებული ოსისა სომ — სმართ ოცდაათ-ორმოც თუძახსაც. თემცა მოკვლემა სტუმრებშიც იციან მატკიცებენ ფუღით თუ სახოკავით, მაგრამ მათი მოტახიდა დასარჯელის შესამდესაც ვერ ასწორებს.

ასეთივე დაძვებელია ოსისთვის ქორწილიც. სასიძოთუ მოსურრებს ცოლის შერთვას, ვადებულად მიგვევაროს ოცი-ორმოცი ან ხაკლებ კი ათასი (მორიგებაზე ჭვიდია) სული ძროხა, მიიტახოს ათ-ოც თუძახდის ფული და სხვ.— უკვლესავე ამას ისინი ურადს უწოდებენ და აი მხოლოთ ამ ურადის მიტანის შემდეგ შეუძლია წამოყვანა ქალისა. აქედან ცხადათ ჩანს, რომ ცოლის შერთვა ოსებში უგალოთ ხვედრის მხოლოთ ძვიდრებისა, რაც მათში ხაკლებ მოიბოვება, ხოლო თუ საწვალად მოსურრებს ბუნების განხრის აღსრულებას, მას ვაღათ უნდა მიიტახოს ხემოსსენებული ურადი და შემდეგ თვის ცოლშიელით ვეღარ ამოუვიდეს ამ ვაღს. ქართველები უფრო ზომიერებას იცავენ მაგრამ სათქვამია: «სარი ხართან დაბი, ან ხეს იცვლის ან იყრასო» — ისინიც მიდევენ სახდისსან მომეტებულ უმიხნო სარჯავს. ვიდრე ბევრი წამართ დროდის დაჩხილი ჩვეულებები აქვთ, რომლებიც არა ხაკლებ ხემოსსენებულზე დამატებითელი არიან ხალხისა, როგორც ქოხებრივი, ისე გონებრივი მსართ. უკვლევე კი ეს, რასაკვირველია, ხელოვია გონების სიღატავისა და უვიცობისა. თუ სადმე, აქვთ მეტათ დაქვეითებულია ხალხი სწავლა-განათლებით; ისინი ისევე მამა-მამის კვალს მასდევნენ, ვერ ამხივენ, რომ დრონი იცვალენ და თვითონაც უნდა იცვალდონ. საჭიროა შევაცხებოთ და ჩვეუერგოთ ხალხს სწავლის სურვილი.

არ შეგვიძლია აქვე არ გვესყვედუროთ იმ დაწკებულებათ, რომელთა ხელშიც იმყოფება სწავლა-განათლების ბედ-იღბალი, ის, რომ ასე დავიწეებელია სწავლა-განათლების მსრით ქსნის ხეობა. თითქმის არც ერთ სოფელში არ მოიბოვება წერა-კითხვის შოლა და ხალხი კი ასე საჭიროებს. თუმცა სოფ. მურანში და ხსალორში არის სა-

მინისტრო შოლები, მაგრამ რას გახდება ორი შოლამთელ მსხრამა. მცხოვრებლები სარჯს ისდინ ზემოსხენებელი შო-ლებას სასარგებლოთ მაგრამ თვით სიშორისა და გზების უკარგისობისა გამო ვერა სარგებლობენ მათით.

საჭიროა ყველა, ვისევეც დამოკიდებულა ხალხის წინ-მსვლელობას ბედ-იღბალი, სელ-ჩაკიდებელი შეუდგეს ამ დი-ად საქმეს და, მიუხედავთ ყველა დაბრკოლებიას, მიუხითონ ბნელში მსხდომ კრს ღამშარა სინათლისა. მხოლოთ მამინ არის შესაძლო შეიზნოს ერმა თავისი ეკონომიური და გო-ნებრივი ინტერესები.

გლანა ხუცესი.

რუსეთის ცხოვრება.

რუსეთის მრეწველობის გაჭირვებულმა მდგომარეობამ დაბადა მრეწველთა შორის აზრი სინდიკატების დაარსების შესახებ. მრეწველებს უნდათ, რომ სინდიკატების დაარსებაში დასმატება და სელმძღვანელობა მთავრობამ იკისროს. მერე რა მისანი უნდა ქონდეს ამ სინდიკატებს? მათ უნდა შესდუღონ საქონლის წარმოება ფაბრიკა-ქარხნებში იმ ზომამდე, რომ ფასი უოველთვის მაღალი იყოს ბაზარზე.

ზოგიერთა გასეთის აზრით სინდიკატები არც მომხმარებელთათვის არის საზარლო, მაგრამ ასეთი აზრი შემდგომ-რია. სსკა-და-სსკა მეტნიერულმა გამოკვლევამ დაამტკიცა, მარ-თადაა, რომ ზოგიერთ ქვეყნებში, როგორც მაგ. ამერიკაში, სინდიკატების დაარსება არ იწვევს ფასების აწევას ბაზარზე, მაგრამ არ უნდა გვავიწყდებოდეს, რომ რუსეთის სინდიკატ-ები სსკა პირობებში იქნებიან, ვიდრე ამერიკისა და სსკა; აი რატომ, ამერიკაში თავისუფალი ვაზიტალი ბეჭიდა. ერთმა სინ-დიკატმა რომ ფასი ასწიოს ბაზარზე, თავისუფალი ვაზიტალი მამინეე ამგვარი წარმოებისაგან გამოსწევს, რადგანაც მოგება შედარებით მეტი იქნება, ეს-გი გამოიწვევს კონკურენციას, რისი შეშინც აძიელებს სინდიკატებს ფასები არ აწიონ. რუსეთში ვი თავისუფალი ვაზიტალი ცოტაა, რუსეთის მწარმო-ებელი იმდენათ გამბედავი არ არის, როგორც ამერიკელი, — უოველივე ამის გამო რუსეთის სინდიკატებს კონკურენციის შიში ძალიან ნაკლებათ იქნებთ და ამიტომ ფასსაც აწვეენ ბაზარზე. მამინ ფასის დამდგენელი ბაზარი ვი აღარ იქნება, არამედ თვით მწარმოებლები ანუ სინდიკატები და ისინი რაც უფრო მეტს აიღებენ, მითთვის მით უმჯობესი იქნება. სინ-დიკატების დაარსება რუსეთში აუცილებლათ საზარლო იქ-ნება მმარბებელთათვის და ამიტომ მათ მთავრობამ დახმა-რებასა და სელმძღვანელობა ვი არ უნდა გაუწიოს, არა-მედ პირობით უნდა უარყოს.

საქონლის საბირეო კომიტეტის კომისიის წევრებს წინადადება შეუტანათ, ვადღესასწაულოთ რითმე ბატონუმობის გადავარდნის 40 წელით. კომისიას გადაუწყვეტია, სელის მო-წერით ფული მოკავროგოთ და 80 - 100 უმაწილისათვის სა-ტენიეო სასწავლებელი ავაშენოთო. სასლის აშენება დაჯდება სულ 15,000 მან. საქმის ჩქარა განსახორციელებლათ კომი-სიას იქვე გაუმართავს სელის მოწერა თავის წევრთა და დამსწრეთა შორის და შეუგროვებია უკვე 6,400 მან. სასურ-ველია, რომ ამ დიად მომენტს ჩვენ ცხოვრებაში თვითლისის ქალაქიც იდღესასწაულებდეს რითმე, რადგანაც მალე შესრულ-დება ორმოცი წელი, რაც ბატონ-უმობა გაუქმებულ აქნა სა-ქართველოში.

საერო განათლების სამინისტრომ აღძრა კითხვა სა-ქამო ფაგულტატზე იმ პირობა მიღების შესახებ, რომლებსაც

უმაღლესი საკეტეინანრო სწავლა მიუღიათ. სსკათა მოკის-ოდესის უნივერსიტეტის საბჭომაც განიხილა ეს კითხვა და დაადგინა შემდეგი: შეკატეობინოთ სამინისტროს, რომ სა-ქამო ფაგულტატზე შესაძლოა მიღება იმ პირობა, რომელთაც კეტეინანრული ინსტიტუტი დაუმაჯრებიათ, სოლა ლათი-ნიერში ეგზანსი უნდა დაიჭირონ ოთხი კლასის კეტეინოო.

ამას წინეთ მოსკოვში გარდაიცვალა ვაჭარი ასტრეკოვი, რომელსაც 100,000 მანათა დაუტოვებია ანდერძით ქალთა უმაღლესი განათლებისათვის მოსახმარებლათ მოსკოვში. იმავე ქალაქში ერთ ქველმექმელს, რომელსაც ვაჭარი არ გამოუცხა-დებია, 200,000 მან. შეუწირავს ტლექით ავთმიოფთას სანა-ტორიუმის დასაარსებლათ.

ჩეჩნიევის გუბერნიის საერობო ვრების სსდომასე ვ დეკემბერს ერთ სიმოსანს წინადადება შეუტანია 1861 წლის 19 თებერვალი როგორმე ვიდღესასწაულოთო. მან წინადადება მაცა გრებას, მმართველობის მიანდეთ იმ კითხვის შემუშავება, თუ როგორ უნდა ვიდღესასწაულოთ გლეხების განთავისუფლების 40 წლის იუბილე, და მან შემდეგი სესსიანათვის თავისი აზრი წარმოგიდგინოსო. გრებამ კრთსმით მიიღო ეს წინა-დადება.

ს ა ზ ლ ვ ა რ ვ ა რ ე თ .

საზრანბეითი. პალატაში პელტანმა ილაზარავა სამღვლე-ლოებათა კონკორდატის შესახებ და ის აზრი გამოთქვა, რომ სასელმწიფოს სარგებლობა მოითხოვს კონკორდატის გაუქმებასო. «კონკორდატის მფარველობის ქვეშ, თქვა დე-პუტატმა, ეკლესიამ თვისი უფლება გაავრცელა საფრანგეთის ეველ საზოგადოების კლასებზე. 1789 წლის რევილიუციის შემდეგ მან სელში დაიჭირა ჩეჩნი არასტრუკატია, შემდეგ ასევე ბატონდა ბურჟუასიაზე. ეკლესია ჩეჩნია მოქალაქის კეტომ ცხოვრებაში, ბავშების აღზრდაში, ქორწინებაში, ქა-დაგება უცოლობას, მწიწ ცხოვრებას, რითაც დაბაღ საღ-სში გამოიწვია მოთხოვნილებათ შესდღვა და შემცირება. მან თანდათანობით დაიმოწხილა საფრანგეთის ჯარიც. სამ-სედრა მინისტრებს ჩამოერთვით აფიცრების გაწესების უფ-ლება და გადაეცა კეტომ კომისიას, რომელიც შესდგებოდა კლერიკლებისაგან... თუ გვინდა, რომ რესპუბლიკა მტეციეთ ადგოს სოლმე უოველთვის თავის პირინებებს, მან უნდა გა-უქმოს სამღვდელოების ჰრივილეგები და მეტადრე არ უნდა მიტენ ნება სსკა ქვეყნის მონარქს, როგორიც არის რომის პაპი, ჩეჩნიოს საფრანგეთის რესპუბლიკის შინაგან საქმე-ებშიო».

ბერმანია. პარლამენტის სსდომასე 28 ნოემბერს აღ-ძრული იყო ერთი უმწვავესი კითხვა, რომელიც შეეხებოდა პოლონელების შოლებში ნემეტურ ენის სწავლებას, და სა-ზოგადოთ შოლების საშეალებით პოლონელების გაგერმანე-ლებას. ეს კითხვა გამოიწვია ერთმა შემთხვევამ, რომელიც მოხდა ამ მოკლე ხანში: ქ. ვრემენის პოლონელთა სასწავლე-ბელში მოწაფეებმა უარა განაცხადეს მიეგოთ საღვთო წერი-ლის გავეთილები ნემეტურ ენაზე. ამის გამო მასწავლებელმა გაროზგა ბაღლები, საქმეში ჩეჩნიენ მათი მშობლები და ეს გარემობა იქამდე გამწვადა, რომ იგი გადაეცა გასარჩევათ სასამართლოს. სასამართლომ პრეტესტანტ ბაღლების მშობ-ლებს მიუხედა დაბატომირება. აი სწორეთ ამ შემთხვევამ გა-მოიწვია 28 ნოემბერს პარლამენტის სსდომასე მწვავე კამათი. მთავრობის მსრით ილაზარავა კანცლერმა, მაგრამ თვით ამ

ფაქტს აუქციის მსარი პატრიარქული ფრანკებით. სამაგიეროთ, რაც უფრო საკვირველია, კლერიკალმა წერებმა გაიტანა მთავრობის მოქმედება პოლიტიკურ სისწავლებელში. რას, ვიტყვით, ჩვენ ნიჭიერი, თქვა რეკონსტრუქციის გამო ჩაუვარდას საფრანგეთის გერმანიის რომელიმე გუნდს და საფრანგეთი მოქმედებს ჩვენი შვილებს ისე, როგორც დღეს ჩვენ ვუპირობით პოლიტიკურებს? უფრო სასტიკათ გავიცნა მთავრობის პოლიტიკა დეპუტატის სოციალ-დემოკრატული ბუნება. ჩვენ პოლიტიკის ახალი მთავრობა იმელებულა მარხურად პოლიტიკურებს ამტკიცით მისთვის სისწავლებლოთ, მათ გასაწვრთნელათ, გასანათლებლათ, და საზოგადოთ მათში გულტურის შესატანათ. მაგრამ ისინი იფიქრებენ, რომ ამით უარყოფენ უოკლესავე ცივილიზაციას. ვრეშენის სისწავლებელში მომხდარა გრძობები ჩვენეე ფესქვემ ვოკლათი კლემენტაურ რეგანობის გრძობას, და ვიგდებთ ახუნათ შედგოვას. ის სისწავლებელი, რომელშიაც მისწავლებელი უნდადამის თანამდებობას ასრულებს, ვერ გადაქმნის პოლიტიკურ გერმანიელთ და ვერც რეგანს რამეს შეძენს მოსწავლეს. ჩვენმა სისწავლებლომ, რომელშიც პოლიტიკურ მშობლებს დამატებდა მისთვის დაგმო უოკლათი მართლმისაჯულება და ნაციონალური გრძობით გამსჯელულება შებდალი სიძარტლე და პატრიონება. მეთქვამტე საუფუნემა შეუბდა პრინციპი; „ვისიც ქვეუნაა, მათუ უნდა იუოსო სარქმუნობაცო». განა ბევრით დუშორდით ჩვენ ამ პრინციპს? ჩვენ დროში სარქმუნობის ადგილი ენამ დაიჭირა, და მას დღეს ისე ვუპირობიან, როგორც წინეთ სარქმუნობას. ორატორმა თავისი სიტუვა ამ საგნის შესახებ დაბოლოვა მით, რომ ეკლესია უნდა განმორდეს სასულიეროს, ბაღების სწავლება უნდა ჩაბადეს მხოლოთ სკოლას, და რაც შეეხება მათს სარქმუნობას ეს მათი მშობლების სინდისს უნდა მიენდოსო.

ჩრ. ამერიკის ფიფიტიკული ფტატივი. 1789 წელს ნიუიორკში დაარსდა საზოგადოება «ტამპანი», ამ საზოგადოებას ახრათა ქანდა დაეცვა მართაღნა და დეიფარს ისინი უსამართლოებისაგან. საზოგადოება იყო დაარსებული ინდიელების უკანასკნელი წინამძღოლის სასკოლბასე, რომელშიც თავისა გაცობრიული მოქმედებით დამსახურა, როგორც თვის თანამემამულეთა პატრიოი და სიუვარული, ისე მოსულ ევროპელებისა. რამდენსამე წელს საზოგადოება, მართლაც საუცხოოთ ასრულებდა თვის დანიშნულებას; ის იყო თავშესაფარი უოკლათი უსამართლოთ დევნულისა და დასჯილისა. ის იყო თავგამოდებული დამცველი რესპუბლიკის დემოკრატიულ პრინციპებისა. მაგრამ შემდეგ „ტამპანის“ საზოგადოება სელში ჩაუვარდათ იმისთანა პირებს, რომელნიც მხოლოთ თავის პირადი სარგებლობისთვის სმარობდენ მის ძალას. ამისთანა პირთა მოჩის ეველასე უფრო შესანახნავი იყო ირფანდიადან მოსული ვინმე გრუკერი, რომელიც მადე ისე გამდიდრდა და გაბატონდა, რომ მთლათ სელში დაიჭირა ქ. ნიუ-იორკის მართვა-გამეკობა. თავის ნებასე განაგებდა ქალაქის საქმებს. ნიშნავდა ქრთამით თანამდებობასე, და როგორც მოსალოდნელია, ამდგუდა ნებას მათაც ეტყუებინათ ხაღნი, როგორც სურდათ. ამ რიგათ ეს სიმშატეური საზოგადოება გახდა თავშესაფარი უოკლათი ბოროტებისა და გრუკერის პირადი სურვილების აღმასრულებელ მოხათა. ამიტომ დიდი ხნაა, რაც შემოსისუნებულ საზოგადოებას წინააღმდეგ ამდგუდენ ნიუ-იორკის საუკეთესო მცხოვრებლები და უნდოდათ გამოეკლავათ ქალაქი გრუკერის ხელიდან. წელს ნოემბრის არჩევანსე როგორც იყო მიანწიეს კადეც მიანწის,

თემცა გრუკერი დაუზოგველათ ახსუდა ფულებს ამომჩვეულთა ხმის შესაძენათ, მაგრამ მასი პარტის დამარცხდა, ქალაქი განთავისუფლდა მისი მონობიდან და მისი მართვა-გამეკობა გადავიდა მოწინააღმდეგეთ სელში. ქალაქის მერათ სეტლოუ ამოარჩიეს, ვინც ცნობილი როგორც პატრიოსანი და მიუდგომელი მოღვაწე.

სამხრეთ-აზრიკა. ვიტყვებთ იტუობინება, რომ დეკემბრის 5-ს, 800 ჯარის გაცით დეკეტი თავს დაესხა გენერალს დარტნელს ლანბერკთან, ბეთლემის მახრამში, მაგრამ რამდენისამე საათის ბრძოლის შემდეგ განდევნილ იქნა. მტერს მოუვლეს 20 ვანი, ინგლისელებს მოუვლეს ერთი ჯარის ვანი და დეუტერს ორი აფიცერი და ათი ჯარის ვანი. სპენსი იწერება, რომ ცნებით მავალ ქვეითი ჯარის 200 ვანს ბეგინდსლიმის მახრამში, ტრინსვალში თავს დაესხა 300 ბური და 40 ადგილობრივი მკვიდრი. ინგლისელები დამარცხდენ, ვიდრე სპენსი მიეშელებოდა. მარცხი დიდაა, დაწვრილებით ამბავი ჯერ არ მოსულა. ორი აფიცერი მძიმეთ დაიჭრა. პოლკოვნიკები დემენტა და რემინგტონი მივიდენ ტაფელკოპამდი ორახუეს რესპუბლიკაში. დეკემბრის 7-ს რეასი ბური, ბოტას წინამძღოლობით თავს დაესხა დემენტის მოწინავე ჯარს, რომელიც თემცა მასცრუათ იბრძოდა, მაგრამ ბოტამ მანც ხელთ იგდო ერთი გორა, საიდგანაც თავს დაუურბდა ინგლისელთ ჯარსა და არტილერიას. დემენტმა გადაქნა ბურები იმ გორიდან. თვით დემენტა მძიმეთ დაჭრილია. მოუვლეს ორი აფიცერი და 20 ჯარის ვანი, დეუტერს 3 აფიცერი და 17 ჯარის ვანი. რემინგტონსა ტყვეთ წამოიყვანა კომანდირი კეიტერი და 4 ჯარის ვანი. პოლკოვნიკს მაკკენში დეკემბრის 6-ს თავს დაესხა ბარტონისა და სმარტის ჯარს კაროლანის ოლქში, ბურებს მოუვლეს 6 და ტყვეთ ჩაიკლეს 16 ჯარის ვანი. პოლკოვნიკის პარვის რახმს თავს დაესხა ამ თვის ექვსს ხაღსტრომის ოლქში მიუღლერტოვანტის გუნდი, რომელსაც თან ქონდა დიდი ზარბახევი. მტერი განდევნილ იქნა. ბრძოლის ველსე მან დატოვა რვა მოკლული და 3 დაჭრილი. ინგლისელთ მოუვლეს 7 და დეუტერს ბევრი აფიცერი და ჯარის ვანი.

წერილი ბათოშიდან.

ორშაბათს, 10 დეკემბერს, მოხდა ქალაქის საბჭოს სხდომა ქალაქის თავის ძოადგილის ი. ა. ივანოვის თავმჯდომარეობით. სხვა საქმეებ შორის საყურადღებო იყო შემდეგი: 1) საქიროა თუ არა ქალაქის თავის არჩევა ახალ არჩევნებამდი და 2) ადგილის მოძებნა საქალბო გიმნაზიის შენობის ასაგებათ. პირველ საკითხის შესახებ ხმოსნებმა ერთხმათ დაადგინეს: „რადგან ჩვენი რქმუნების დრო მოკლეა და ამ ვადით ხეირიანი ქალაქის თავის მოძებნა მეტათ საძნელოა, ვთხოვოს ბ. გუბერნატორს, გადაიდოს ქალაქის თავის არჩევა მომავალ არჩევნებამდი, ხოლო თუ გუბერნატორი ჩვენ თხოვნას არ შეიწყხარებს, მაშინ ავირჩიოთ თავიო“. მეორე საკითხმა ცხარე კამათი გამოიწვია. ეს საკითხი მეორეჯელ არის წამოყენებული საბჭოში. არჩეული იყო ქალაქის მიწა ამალღების ქუჩასე იმ ადგილის გვერდით, სადაც ახლა ქართული ეკლესია შენდება; ზომით ხუთასი ოთხ-კუთხი საფენია და კიდევ ქალაქს უნდა შეეძინა ამ მიწისათვის ამ ადგილზე მოდებული მიწა ზომით 176 ოთხ-კ. საფენი კერძო პირისაგან, მარა ეს ადგილი დაიწუნა გამეგობამ და თავისი მოსახრება წარმოუდგინა საბჭოს. გამეგობამ მოახსენა საბჭოს, რომ რადგან პირველათ არჩეული ადგილი არ ვარგა, საქალბო გიმნაზიის შენობა ავაგოთ ქალაქის ალექსანდრეს ბაღში, ამ აზრს იცავდა ქალაქის თავის მოადგილე ბ-ნი

ივანოვი და ხმოსანი თავ. მ. ნაკაშიძე, ამ უკანასკნელში თქვა: „რადგანაც მცხოვრებლებსათვის სასერიოზოთ ქალაქის ბუღალჯი საკმარისია, რომლის სიგრძე ერთ ვერსს აღემატება, ალექსანდრეს ბალი კი ჩვენთვის გამოუსადეგარია, რადგან იქ არც ერთი პატროსანი კაცი არ სეირნობს, არამედ იქ ბუღალჯი ვერც წოდებული „ბოსიაკები“ და ლოთი დედაკაცები და არც ერთი ხმოსანი-თავანი იქ არ დასერნობს (თითქო ბალი მარტო ხმოსნებისთვის არსებობდეს და «დაბალი ხალხი», რომელიც ამ ბალით სარგებლობს, სახეში მისდება არ იყოს), ამიტომ საჭიროა, ჩემი აზრით, ეს ჩვენთვის გამოუსადეგარი ადგილი გამოვიყენოთ და საქალბო გიმნაზია იქ ავაგოთო. პირველათ არჩეული ადგილი ძვირათ დაუჯდება ქალაქს, რადგან, როგორც ვიცით, ის ხუთასი საყენი მიწა, რომელიც ქალაქის საკუთრებას შეადგენს, არ კმარა და 176 საყენი კერძო პირისაგან უნდა შევიძინოთო, რაც რვა ათას მანეთამდე დაჯდება. ჩვენ უნდა მოვუფროთხილდეთ ქალაქის ფულებს, თორემ ერთ შეწევინებულს ჩვენი ქალაქიც იმ ყოფაში ჩავარდება, როგორშიაც თუილისია დღეს და თუ დღეს ქალაქი აკეთებს ჩვენ სახლების წინ ტროტუარებს და ქუჩებს, შემდეგში ჩვენ, სახლის პატრონებს, დავაწევბა ეს მიწვე ტვირთი კისერში და მაშინ ხომ ერთიანათ დავიღუბებით(!), არა, ბატონებო, ღვთის გულისთვის ნუ გვინდა ძველი ადგილი და გიმნაზიის შენობა ბალში ავაგოთო“. ამ აზრს წინააღმდეგა ხმოსანი კ. ჩხეიძე, რომელმაც თქვა, რომ ტყუილათ თუ არ აჯიბრდებით, ჩვენ მიერ არჩეული ადგილი ყოველისფრით შეგვიერთია, რა საჭიროა ბალის დამახინჯება. მართალია შკოლა კარგია, მარა ბალს აუცილებელია უმრავლესობისთვის; უკეთუ ჩვენ ადგილი არ გვეშოგებოდეს და კითხვა ასე იყოს დაყენებული, რომ «ან ბალი და ან გიმნაზიაო», რასაკვირველია, უკანასკნელს ვამჯობინებდით, მარა დღეს, საბედნიეროთ, ამ ნაირ კითხვას აშორებული ვართ და რათ ვიგდებთ თავს ხიფათში. ჩემი აზრით, მომავლდინებელ ცოდვით ჩავვეთვლება იმ ბალის დამახინჯება, რომელიც სასიქალულო განძს შეადგენს ბათომეღებისთვის. ვთხოვ საბჭოს, ეს საკითხი კენჭის ყრით გადაწყდესო. ხმოსან ჩხეიძის წინადადება მიღებული იქნა. ამ საკითხს კენჭი უყარეს და 16 ხმით წინააღმდეგ 8-სა საბჭომ მიიღო პირველათ არჩეული ადგილი. შემდეგ მოხდა დამფასებელ კომისიის არჩევა. არჩეულ იქნენ თავჯდომარეთ ხმოსანი ე. ბ. გედევანიშვილი, ხოლო წევრებათ ხმოსნები: კ. ს. ჩხეიძე და ბ. დიმიტრიადი.

აქაური ქართული შკოლის საზრუნველო კომიტეტი და მეტადრე მისი თავჯდომარე ბ. ვოლსკი წინააღმდეგი არიან მესამე მასწავლებლის მოწვევისა და როგორც ნამდვილ წყაროდან შევიტყუთ, მოხსენებას გზავნიან წ.-კ. გამ. ს. ზ. გამგობაში: «კომიტეტი საჭიროთ არ რაცხს მესამე მასწავლებლის მოწვევას და არც სახსარი აქვს ამისთვისო» და ამავე დროს აქაურ სცენის მოყვარეთ უარს ეუბნება შკოლის სასარგებლოთ წარმოდგენის გამართვის შესახებ: «არ ესაჭიროებთო», მარა ამის შესახებ შემდეგ მოვანხნებ „კვალის“ მკითხველებს.

თფილისის ვაგფოზის ვასამართლება.

12 ამა თვის გათავდა, როგორც იყო ცნობილი ხაქმ ქალაქის თვით-მმართველობისა. — ქალაქის გამკეობის წევრს თავ. აწლუთანსკია-დოლოგორეკას ბრალათ ედებოდა უკანონოთ მოქმედება და დაუდევრობა ქალაქის საჭეუბის აკრუება-შემოტანაში 1897 და 1898 წ., ქალაქის უმრავ ქონებათა მართებაში, რადგანაც კერძო პირები სარგებლობდენ ისე, რომ მიზობა არა ჰქონდათ ქალაქთან შეკრული. გამკეობის წევრათ

ყოფილი ბატონი ივანენკო ვასუსის გებაში იყო მიტყველდებული ბუგალჯი-ტრიაში უკანონო მოქმედებისთვის და დაუდევრობისთვის, — ვასუსის გებაში იყო მიტყველი აგრეთვე ბატონი ვერმიშევი გამკეობის სასამუხელო განყოფილებაში დაუდევრობისთვის. ბ. სოსროკეს სსკებთან ერთათ ბრალდებოდა დაუდევრობა საყასობას, საჯათმოფოფოს და სსკა ივანების განემის საქმეში. გარდა ამისა სსკა-და-სსკა უწესობისთვის ვასუსის გებაში იყო მიტყველი ყოფილი ქალაქის თავა აწ განსკენებული კანგულოვი. — ყველა ვინც საქმის განჩევს დაესწრო მოკლდა, რამ მართლად საშინელი ბოროტ-მოქმედება გამოაშკარავებოდა, მაგრამ საქმის განჩევამ სულ სსკა დაკვანასკა. — ნათლათ გამომჩევს, რომ ყოფილ წევრებს არავითარი ბოროტ-მოქმედება არ ჩაუდენათ. სოლო ისიც კი გამოაშკარავდა, რომ ბუგრ საქმეში ძალიან კულტურობას და დაუდევრობას იხედენ.

საბრალდებლო ოქმში, რომელიც შეიცავდა 26 ფურცლს, ვრცლათ იყო მოსსენებელი ბრალდებულებას სრული უმოქმედობა, რის შედეგიც იყო ქალაქის საქმეების აწწ-და-წწწა. ამ უმოქმედობისთვის და დაუდევრობისთვის ყველა წევმა დასახლებული პირი მიტყველი იყენ სასსლას სამ.რ-თაღში სასკვლათ დებულებას 404 და 411 მუსლას ძალიათ. — მოწმეები ღამაარავბდენ, რომ ბატონი კანგულოვი, ივანენკო, აწლუთანსკია-დოლოგორეკა, ვერმიშევი და სოსროკე მტკიცეთ და ენერგიულათ ეისსენებოდენ ქალაქს, რამ მათის მსნე და ვინაწკრული მოქმედებათ ქალაქის საქმეები ერთი ორათ გაუმჯობესდა და თუ რომდესე ყოფილა ქალაქის საქმეები რავიან მდგომარეობაში — ეს ბრალდებულების დროს, რომელიც ქალაქის თვით-მმართველობის ისტორიაში ოქროს ხანათ უნდა ჩაითვალოს.

მოწმეებს ჩვენებს არ დაუანსმა ბატონი ბრალდებელი — თავისი ვრცელი სიტყუით ის ცდალბდა გაეჭარწელები მოწმეების ჩვენება და დაენასკები სასამართლოსთვის ბრალდებულების სრული უმოქმედობა. საკმარისია, ამბობდა ბრალდებელი, ვაცმა გადათავალიეროს ქალაქის თვით-მმართველობის ქალაქდები და დაწმენდება, რომ ყოველა დარგი თვითმმართველობის მოქმედებისა, როგორც მაგალიათთ, ბუგალჯი-ტრია, საჯატრო სამეურნეო პოლიცია და სსკა მკუთ ცრუდ მდგომარეობაში იმყოფებოდა. მართალია მოქმედებდენ, რადგანს აკუთბდენ, მაგრამ არა იმას, რაც ჭარდება ქალაქსო, ქალაქის ინტერესები მართსოკენ ცრუსლას, მსნე მოქმედებას და არა სასლში კდომას და ვრცელი, შესანიშნავი მოსსენების წყასკა. —

ბრალდებულთა ვეჭილები მტკიცებდენ, რომ არ შეიძლება იმათი დასჯა, ვინც მართლად მსნთ ეისსენებოდა ქალაქს. ის ვრცელია და შესანიშნავი მოსსენებები, რომლის გულისთვისაც ასე უკეთინებს ბატონი ბრალდებელი ბრალდებულთ, დანაშაულებათ კი არა, სასიქადულთ უნდა ჩაუთვალათ მათ, რადგანაც ამ მოსსენებების წყალობით ქალაქი დღესაც იღებს ზედ მეტს 50 ათას მანათს; გარდა ამისა თვით ეს მოსსენებები ამტკიცებენ, თუ რამდენათ შეტკობათ გული ბრალდებულთ ქალაქისადმი და რა სინდისაერათ ასრულებდენ ისინი თავის საქმეს.

მაშ რისთვის მისცეს სამართალში, რისთვის უზირობენ დასჯას ქალაქის ყოფილ თვით-მმართველობის წევრთ? ვკითხვობდა სასამართლოს ვეჭილი; ნუთუ იმისთვის, რომ ისინი შეძლების დაგვარათ ასრულებდენ მინდობილ საქმეებს? 12 დეკემბერს 6 1/2 საათზე სამოსამართლო პალატამ

გამოაცხადა განაჩენი, რომლის ძალით უღანაშუალოთ იქნენ ცნობილნი ყველა ბრალდებულნი.

ასე გათავდა ეს გაზვიადებული საქმე. 12 დეკემბრის განაჩენმა გაფანტა საზოგადოებაში კვლინგოსა და მისი დამქაშებისაგან გამოწვეულია მითქმა-მოთქმა.

მაშალათ ჩვენსე საქმის გაჩვენამ ის შთაბეჭდილება მოახდინა, რომ ანტონო უოფილ წევრთ ანკათარი ბორტომოქედება ან ჩაუდენათ, მგრამ საქმე ვი ვერ მიუყვდით ისე როგორც რიგია, რაც, რასაკვირველია, აისხნება ანა მარტო იმათი უმთქმელობათ, ანამედ უფრო ესლანდელა ქალქის დებულებას ნაკლებეკვჩებთ.

ა. ჯ.

ოქლაქისი და ერთი

(მ. გორკისა)

(დასასრული.—იხ. № 50).

— ძმებო! დღეს ვადა! — თქვა ერთ დილით ხაბაზმა, როდესაც ჩვენ დავიწყეთ მუშაობა.

თუმცა ეს მის მოუგონებლათაც კარგათ ვიცოდით, მაგრამ მაინც რაღაც ნაირათ ავიჩქოლდით.

— ის... ახლავე მოვა აქ და ვნახეთ! — თქვა ხაბაზმა,

— განა შესდევით შევტყობა რამე? — წამოიძახა ვიღამაც შებრალებით.

და ხელ-ახლა ჩვენ შორის გაცხარებული დავა გაიმართა. ახლა ჩვენ ვავიგებთ, თუ რამდენათ წმინდა და მიუკარებელია ტალახისათვის ის ჭურჭელი, რომელშიაც ჩვენ ჩვენი წმიდათა წმიდა მოვთავსეთ. ამ დილას ჩვენ ერთბაშათ ვიგრძენით, რომ მართლაც დიდი სანაძლეო გვეკონდა დადებული, და შეიძლებოდა წაგვეგო სანაძლეო და დაგვეკარგა ყოველიფერი. იმ დღეებში ჩვენ გვესმოდა, რომ სალდათი მოუშორებლათ დადევდა ტასოს, მარა არც ერთმა ჩვენგანმა არ მოისურვა ვეთხა მისთვის, თუ როგორ ეპყრობოდა იგი თავის მხრივ სალდათს? ტასო კი არ იშლიდა ყოველ დილაობით ჩვენთან კრენდილებისათვის სიარულს და ჩვენ მას ვერ ვამჩნევდით ვერავითარ ცვლილებას.

ამ დღესაც ჩვენ საჩქაროთ მოგვესმა მისი ხმა.

— ტუსადებო! მე მოვედი...

ჩვენ იგი საჩქაროთ შემოვეშვით და, როცა შემოვიდა, რაღაც არა-ჩვეულებრივი საჩუხით შევხვდით მას. თვალე მისტერებული. ჩვენ არ ვიცოდით რაზე გველაპარაკნა მასთან, რა გვეკითხა მისთვის. და ვიდექით მის წინ მდუმარე ბრბოსავით. იმას თითქოს უკვირდა ამგვარი არა ჩვეულებრივი ჩვენი შეხვედრა, და უეცრათ ჩვენ დავინახეთ, რომ იგი გაფითრდა, შეწუხდა და რაღაც აღშფოთებული ხმით გვეკითხა:

— ე, რა დაგეძარათ თქვენ?

— შენდა? — ჰკითხა მას მოღუშულმა ხაბაზმა და თან არ აშორებდა თვალე.

— მე რა?

— არაფერი...

— მომეცით ახლავე კრენდილები...

დაგვაჩქარა მან რაღაც არა ჩვეულებრივით...

— მოასწრებ! — უთხრა ხაბაზმა და ერთ ადგილას გაჩერებული მას თვალს არ აშორებდა.

მაშინ ტასო შემოტრიალდა და გაქრა კარებში.

ხაბაზმა ნიხბს ხელი წამოაელო, მიიბრუნა ფეხსკენ პირი და დამშვიდებული ბუტბუტებდა:

— მაშ საქმე გაუთავებია!.. ოხ, სალდათო!.. გარყენილო! გაოხრებულო!..

ჩვენ ცხერის ფარასავით ერთიმეორეს ხელი წავკარით, წავედით მაგიდისაკენ, ჩუხათ შემოვეუჯექით მას და დავიწყეთ მუშაობა. ამ სიჩუმეში ერთმა ჩვენთავანმა წაილაპარაკა:

— შეიძლება ვერ არც კი...

— ჰო, ჰო! ილაპარაკე! — წამოიყვირა ხაბაზმა.

ჩვენ ყველამ ვ-ცოდით, რომ ის ჩვენსე ქვეიანი კაცი იყო და მისი გაბრაზება სალდათის გამარჯვების ნიშნათ ჩავთვალეთ. ჩვენ შევწუხდით და დავდარდიანდდით.

12 საათზე, სადილობის დროს, სალდათიც მოვიდა. იგი, ჩვეულებრავ, სუფთათ და კობტათ იყო გამოწყობილი და — როგორც ყოველთვის — პირდაპირ თვალეში მოგვჩერებოდა. ჩვენ ვერ ვახერხებდით მისთვის პირდაპირ შეგვეხედნა.

— ოჰ, პატროსანო ვაჟებატონებო! თუ გინდათ, მე თქვენ გაჩვენებთ სალდათის სივაჟაკეს! — თქვა მან და თავკომწონეთ გაიღმა. — აბა გამოდით კარებში და ჯუჯრუტანაში გამოიხედეთ... გაიგეთ?

ჩვენ გავედით და ერთმანეთზე მიკრულნი ვიყურებოდით კედლის ჯუჯრუტანაში, რომელიც ეზოში გადიოდა. არც თუ დიდხანს დაგვეჩირვებია ცდა. ჩქარა ჩამოიბრინა ეზოში ტასომ და სარდაუის კარებს ამოეფარა. მალე მასთან მივიდა სალდათიც. ხელეები ჯიბეში ედო და უღვაშებს აცმაცუნებდა...

ამ დროს გარეთ წვიმდა და ჩვენ ვუყურებდით, როგორ აშხაპუნებდა წყალი ეზოში. დღე ბურუსიანი იყო და მწუხარების მომგვრელი. თოვლი სახურავებზე რაღაც შავი ფერფლით იყო დაფარული. წვიმდა ნელნელა. ჩვენ შეგვეცივდა და არ გვესიამოვნებოდა ამნაირი ლოდინი...

პირველათ სალდათი გამოვიდა სარდაუიდან, იგი ნელნელა მიდიოდა ეზოში უღვაშების ცმაცუნით, როგორც ყოველთვის, ჯიბეში ხელეებ ჩაწყობილი.

ცოტა ხნის შემდეგ გამოვიდა ტასოც. მისი თვალეები სიხარულისა და ბედნიერებისაგან ბრწყინავდენ, ტუჩები კი უღიმოდა. მიდიოდა იგი, როგორც სიზმარში და აქეთ-იქით ირხეოდა...

ჩვენ უცებ ყველანი ავლელდით, გამოვვარდით გარეთ, შემოვეცხვიეთ გარშემო და დავუწყეთ გაბრაზებული ყვარილი.

ის იღვა როგორც ტალახში ჩაფლული და ცახცახებდა. ჩვენ შეუკავებლათ ვლანძღავდით მას უშვერის სიტყვებით აუჩქარებლათ, ნელნელა, რადგან ვიცოდით, რომ იგი არსად მიდიოდა და შეგვეძლო რამდენიც გვინდოდა იმდენი გველანძღა. არ ვიცი, რატომ ხელითაც არ შევეხეთ მას. ის კი ჩვენ წინ იღვა გაჩუმებული და უგდებდა რა ყურს ჩვენ შეურაცყოფას, თავს ხან აქეთ იბრუნებდა, ხან იქით. ჩვენ კი უფრო და უფრო ვუმატებდით გულის მოსაშხამ სიტყვებს.

მას პირისახეზე სიწითლემ გადაუარა. მისი მტრედის ფერი თვალეები, ერთი წუთის წინეა ბედნიერნი, ახლა გაფართოვდენ, გული ღრმით ისუნთქავდა და ტუჩებიც ცმაცუნებდენ.

ჩვენ კი, მის გარშემო შემოხვეული, შურს ვიძიებ-

დით მაზე, რადგან იმან გაგვაცრუა ჩვენ. იგი ჩვენ გვეკუთვნოდა, ყოველივე ჩვენი კარგი მაზე იხარჯებოდა. თუმცა ჩვენი მსხვერპლი იყო მსხვერპლი გლახებისა, მაგრამ ჩვენ ოცდამეექვსი ვიყავით და ის კი—ერთი და ამისათვის ჩვენ ახლა არ შეგვეძლო გვებოვა იმისთანა საშუალება, რომ მისთვის საკდრისი მწუხარება მიგვეყენებია... იგი სდუმდა, გვიყურებდა გაშტერებული და ცახცახებდა.

ჩვენ კი დავცინოდით, ვყვიროდით, ვბლაოდით... ჩვენთან საიდანღაც კიდევ მოიბრინეს სხვა კაცებმაც... ერთმა ჩვენგანმა სახელოზე ხელი წაკრა ტასოს...

უცებ მასი თვალები გაეღვარდა; მან გაიწორა თმა ხელით და ხმაულობა, მარა დამშვადებ თ მოგვახალა ჩვენ პარში:

— აი თქვე უბედურო ტუსაზებო!...

და პირდაპირ წამოვიდა ჩვენკენ, თითქოს ჩვენ არც კი ვმდგარიყავით მის წინ. მართლაც, ყველა ჩვენგანი ჩამოეცალა მას გზიდან.

გაგვცილდა თუ არა ჩვენ, ზურგ შემოქცეულმა ხმა-მალდა და გამოუთქმელის ზიზლით კიდევ მოგვაძახა:

— აი თქვე გარყენილებო... გველის წიწილებო... და წავიდა.

ჩვენ კი დავჩრით შუა ეზოში, ტალახსა, წვიმისა და თოვლ ქვეშ...

პატარა ხანს შემდეგ ჩვენც ჩავვეშით ისევ ნოტიო ქვის ორმოში. და როგორც წინეთ მზეს არასოდეს არ ჩამოუშუქებია ჩვენი ორმოს თანჯარაში, ისე აღარც ტასო მოსულა ჩვენთან!...

ზ. ჩიჩუა.

ს ი ტ შ ვ ა

(ნადსონიდან)

გუძღვნი ზ. კ. ას. ჩ. — ეს.

ოხ, რომ მუხისგან ცეცხლმფრქვევი სიტყვა ჩემ ობოლ ჩანგსაც ნიჭათ რგებოდა, მაშინ ჩემგანაც ბოროტებასა რა მწვავე დალი დააჩნდებოდა! დიდს და პატარას შეგვბრძოლებდი ბნელს და სინათლის გავშლიდი ალამს და მართლისადმი მისწრაფებას ვუღიღინებდი ტკბილათ ქვეყანას. ოხ, მაშინ როგორ ვინახარებდი, ცრემლიც დამწველი დამეღვრებოდა, როს იდეალი, აწ შემწიკვლული, ხელ-ახლა ქვეყნათ აპაღღებოდა. შეშინდებოდა ქვეყნიერება, ვით დამნაშავე, ცახცახს იწყებდა, გაიღვიძებდა და წარსულ საქმეთ მსჯავრსა კანკალით ყურს დაუგდებდა. და აი მაშინ, ამ სიჩუმეში ჩემი ხმა მეხათ გადიქცეოდა, ხან აღგზნებული განრისხდებოდა, ხან წმინდა ცრემლათ დაიღვრებოდა!

მაგრამ სად არის ეს მკვეთრი სიტყვა, სუსტია ჩემი ხმა განწირული, არ შემწვეს ძალა შეუღრეკელი,

თუმც საბრძოლველათ მიიღტვის სული: ბაგე მხოლოთლა წარმოთქვამს წყველას და მას ბანს აძლევს ქვითინით ვული, და მემირავს აზრი, რომ მე მონა ვარ, მონა, და არა გმირ-მოციქული!

ზურგ.

ფ რ ი დ რ ი ს ნ ი ც მ ე

III.

ნიცქეს ზნეობა ივა ფილოსოფია.

ნიცქე იმ აზრისაა, რომ მეცნიერთა შორის არსებობს «წმინდა კავშირი» ზნეობრივ კითხვების შესახებ: ისინი სახვენ ადამიანის ზნეობას აბსოლუტურ რამეთ, რომელიც უძვეეს საფუძველათ კაცობრიობის ცივილიზაციას; ისინი თვლიან გამოჩენილ ძველ-მორალისტთა აზრებს მიუწდომელ ქეშმარიტებათ; რის გამო იღრეკენ მათს წინაშე მუხლს და შეამკობენ ხოლმე მათ მთელი თავისი მქვერ-მეტყველობით. ნიცქე შეძრწუნებულია იმ ფაქტით, რომ ქალი და კაცი, მოხუცი და ახალგაზდა, ყველანი ქადაგებენ ზნეობაზე, საზოგადოებრივ მორალზე, ხოლო არაუის მათგან არ მიუცია თავის თავისთვის შრომა დაკვირვებოდა გულმოდგინეთ თვით ამ სიტყვებს; ყველანი უთითებენ ზნეობრივ მოვალეობაზე, რომელიც უნდა იყოს, მათი აზრით, ადამიანის ყოველი მოქმედების ხელმძღვანელი, ხოლო არაფერ აძლევს კითხვას თავის თავს, რაზედ არის დაფუძნებული ზნეობრივი მოვალეობის ასეთი აუცილებელი მნიშვნელობა, რატომ უნდა ვემორჩილებოდეთ ჩვენ მას, რა უფლებით იჩემებს იგი ჩვენზე ბატონობას. „საკვირველია — ამბობს ნიცქე — რომ დღემდინ არ იყო დასახული თვით მორალი, როგორც პრობლემა: არაფერ ფიქრობდა იმაზე, რომ მორალი წარმოადგენს პრობლემატიურ რასმე“¹⁾.

ნიცქე სასტიკი კრიტიკის ქარ-ცეცხლში ატარებს ყველა იმას, რასაც კი რაიმე ფასი აქვს კაცობრიობის თვალში. მისი აზრით, კაცობრიობას არ ქონდა არაფერთარი საფუძველი, როდესაც იგი ადამიანთა ერთ მოქმედებას ნათლავდა ზნეობრივის სახელით და მეორეს კი უწოდებდა უზნეობას. ზნეობის უმთავრესი ატრიბუტები, როგორც არიან „კეთილი“, «სიყვარული მოყვასისადმი», «გულ-შემატკიერობა», თავისთავათ დიდს არაფერ განძს არ წარმოადგენენ. «ზნეობა ზნეობისათვის» — ეს ისეთივე უსაფუძველო მოსაზრებაა ნიცქეს აზრით, როგორც წინეთ — «ცოდნა ცოდნისათვის». „კეთილს“, «გულ-შემატკიერობას» და სხ. მხოლოთ მაშინ აქეთ განსაკუთრებითი მნიშვნელობა ცხოვრებაში, როდესაც ვიცით, აქვს თუ არა კაცობრიობას დასახული რაიმე საერთო „მიზანი“ და თუ აქვს, რაში მდგომარეობს იგი. ნიცქე გვეუბნება, რომ ყველგან და ყველასათვის სავალდებულო მიზანი კაცობრიობას არა აქვს: საით მიიღტვის ჩვენი ცხოვრება, რა მომავალი მოგველის, ან რაში მდგომარეობს ჩვენი დანიშნულება; სად არის თავი, ან სად არის ბოლო, — ყველა ეს კითხვები მუდამეჟამს იწვევდენ სხვადასხვა პასუხთ ადამიანთა შორის. „ადრე არსებობდა — ამბობს ნიცქე — ათასი სხვადასხვა მიზანი, ეს იმიტომ, რომ არსებობდა ათასი ერი. ახლა გვაკლია ჯაჭვი ათასი

¹⁾ იხ. «По ту сторону добра и „зла“» გვ. 123.

თავის შესაბამისად, გვაკლია ერთი საყოველთაო მიზანი. კაცობრიობას ჯერ კიდევ არ აქვს მიზანი²⁾. თუ არ არსებობს ერთი საყოველთაო მიზანი, რომელიც გზის-მაჩვენებელ ვარსკვლავად უნდა უძღოდეს კაცობრიობას წინ, რა უფლება გაქვთ—გვეკითხება ნიცშე—როდესაც ქადაგებთ, კაცობრიობა უნდა ემსახურებოდეს „კეთილს“, იგი უნდა იყოს გამსჭვალული გულ-შემატებული და სიყვარულით მოყვასისადმი? ნიცშეს აზრით ის, რაც აბსოლუტური მორალის სახელს ატარებს, არის მხოლოდ ესა თუ ის შეხედულება მორალზე და არა თვით მორალი: აქ უკანასკნელის მნიშვნელობა განისაზღვრება იმით, თუ რამდენათ სასარგებლოა იგი საზოგადოებრივ ცხოვრების ამა თუ იმ ხანაში.

ჩვენ არ ვიცით, აცხადებს ნიცშე, „კეთილი“ ყველგან და ყველასათვის „სიკეთის“ მომტანია თუ არა; არც ის ვიცით «ბოროტი» მართა «ბოროტებას» წარმოადგენს თუ არა; გვაქვს უფლება ვიფიქროთ, რომ რაც ერთისათვის „შარბათს“ წარმოადგენს, მეორისათვის — «სამსალას», რაც ერთს „ბოროტათ“ მიაჩნია, მეორის თვალში ნამდვილი „კეთილია“. „ბევრი ისეთ რასამე — დაქნს ნიცშე — რომელსაც ერთი ერი ეძახოდა სიკეთეს, მეორე ერი იხსენიებდა სისაძაგლის სახელით: ასე ვნახე მე ეს. ბევრი ისეთი რამე, რომელსაც აქ ეძახოდნენ ბოროტებას, იქ ძვირფას ძოწვეულში იყო გახვეული“³⁾.

ნიცშეს აზრით, კაცობრიობის ცივილიზაციაში ყოველგვარ სიბოროტეს ისეთივე მნიშვნელობა აქვს, როგორც სიკეთეს. „ჩვენ ვფიქრობთ — ამბობს ნიცშე — რომ სისასტიკე, ძალ-მომრეობა, მონობა, სტოიციზმი, გულ-ჩახვეულობა და ყოველგვარი ღვარძლიანობა, რომ ყველაფერი ბოროტი, საშინელი, ტირანიული, მხეცური და გველური ისე კარგათ ემსახურებიან ადამიანის ბუნების ამალღებას როგორც ყველა ამათი წინააღმდეგი თვისებანი⁴⁾.

ნიცშე ჩივის, რომ ახლანდელ ევროპაში მორალს მიეცა. «ჯოჯოხური ხასიათი», თვით ქრისტიანეთა მორალი არის „მონათა მორალი“. მისი აზრით, «მონათა მორალმა» გაათახსირა პიროვნება და გარდაქმნა იგი კრავათ. ნიცშე ამბობს: «კეთილ-სათნოებას ისინი (ე. ი. ადამიანები) ეძახიან იმას, რაც კი ადამიანს ჰქმნის ზომიერათ და მშვიდობიანათ: ამიტომ მათ მეგელი ძალათ გადააკეთეს, თვით ადამიანი გარდაქმნეს შინაურ ცხოველათ⁵⁾.

ზნეობის სხვა-და-სხვა პრინციპებს ადამიანები აღიარებენ ერთი-მეორის მიბაძვით. აი, როგორი სიტყვებით მიმართავს მათ ნიცშე: „თქვენ განვლეთ გზა მატლიდან დაწყებული ადამიანამდე, მაგრამ კიდევ ბევრი დარჩა თქვენში მატლისებური. ოდესმე თქვენ იყავით მაიმუნები და ახლაც ადამიანი უფრო ემგზავსება მაიმუნს, ვიდრე თვითონ მაიმუნს⁶⁾.

ნიცშეს აზრით, ცბიერებას, ფაჩისეველობას ახლა უფრო დიდი ალავი უჭირავს ადამიანის ცხოვრებაში, ვინემ ველურ ხანებში. «არიან ისეთები ამბობს ნიცშე — რომელნიც თვლიან კეთილსათნოებათ, თუ გაიძახიან:

2) იხ. „Такъ говорилъ Заратустра“ გვ. 64.
 3) იხ. „Такъ гов. Зар. გვ. 62.
 4) იხ. «по ту стор. доб. и зла» გვ. 71.
 5) იხ. „Такъ гов. Зар. გვ. 164.
 6) იხ. „Такъ говор. Зар.“ გვ. 9.

«აუცილებლათ საქირთა სათნოება» მაშინ, როდესაც ღმერთში რწამთ რომ აუცილებლათ საქირთა პოლიცია», ან კიდევ — „არიან ისეთნი, რომელნიც ამაყოფენ თავის ერთი-მუჟა სამართლიანობით და მისი სახელით ყოველ ნაბიჯზე ძალ-მომრეობას ჩადიან: ასე რომ ქვეყანა იღრჩევა მათი უსამართლობით.

ადამიანები ძრწიან ყოველი ახალი აზრის, ყოველი შეუბოვარი ნაბიჯის წინაშე, — „შიში არის მორალის დედა“⁸⁾, აცხადებს ნიცშე.

ნიცშეს აზრით, გულ-შემატებურობა, რომელიც აღიარებულია ადამიანის ზნეობის უმთავრეს ატრიბუტათ, არს დაფუძნებული „ბატონობის მოყვარეობაზე“. როდესაც ჩვენ ვხედავთ ადამიანს რაიმე განსაცდელში, ვადარებთ ჩვენს და ამ ადამიანის მდგომარეობას ერთი-მეორეს, ამას შედეგათ მოღვეს ის, რომ ჩვენ ერთი მხრით ვგრძობთ ჩვენ უძღურებას, მეორე მხრით კი გვიხარია, რომ ჩვენ თავისუფალი ვართ მზავის განსაცდელისაგან; ბოლოს ჩვენ მივიღვართ და დახმარებას ვუწვეთ გაჭირვებულს, ეს იმას ნიშნავს, რომ ჩვენ ვამტყიცებთ ჩვენ ძლიერებას, ჩვენ უბარატესობას ამ ადამიანზე, — ყოველივე ეს სიამოვნებას გვრის ჩვენ „ბატონობის მოყვარეობას“. ნიცშე ქადაგებს «კარგი იქნებოდა სრულიათ მოგვესპო მათხოვრები! სწორეუ ბრაზდები, როდესაც აძლევ მათ მოწყალებას, ბრაზდები მაშინაც, როდესაც არ აძლევ⁹⁾.

ნიცშე მთელი თავისი მჭევრ-მეტყველებით, მთელი თავისი ენერგიით ეომება ძველ ღმერთებს; იგი აცხადებს თავის თავს ყოველი იმის შეურიგებელ მტრათ, რასაც კი საზოგადოებრივი მორალის სახელი ჰქვია; მას გულს უწყლავს ის გარემოება, რომ ყველა ხეპრულათ გაიძახოს ლამაზ სიტყვებს «კეთილი», «სიბრალული», «სიყვარული» და ვერავის ვერ შეუფხვია, რომ ისინი ამით ამტყიცებენ თავის თუთიყუშობას და სირვევენს. ნიცშე ქადაგებს: განაგდეთ ძველი „კერპები“ და ამართეთ ახლები, იგი ამბობს: «დამსხვრიეთ, ძმანო, ძველი სჯულისფიცარი; ეს უკანასკნელი დაკიდეს ცხოვრებისაგან დაღლილებმა, სიკვდილის მქადაგებლებმა და მესაკანეთ. შეხეთ, ვე ხომ მონობის ქადაგებაა?»¹⁰⁾.

ნიცშე ეძებს ახალ სჯულს ადამიანისთვის, მხოლოდ არა იქ, სადაც ყველა მეცნიერები ეძებდნენ აქამომდე; მას უნდა, გააქარწყლოს ყველა არსებული „ღირებულბანი“ და მათ მაგიერ შექმნას ახალი. მისი აზრით, ძველი კრიტიერიუმი, რომლითაც ხელმძღვანელობდნენ მეცნიერნი „კეთილის და ბოროტის“ განსაზღვრაში, სრულიად უვარგისია; თუ გვინდა, რომ მსჯავრი დავდოთ „კეთილის და ბოროტის“ მნიშვნელობას ცხოვრებაში, ჩვენ თვითონ უნდა განვთავისუფლდეთ ყოველი იმ შეხედულება-რწმენისაგან, რომელიც შეგვითვისებია მემკვიდრეობით ან არსებულ საზოგადოებისაგან, ერთი სიტყვით, უნდა გავიდეთ «კეთილი და ბოროტის» იქითა მხარეს და იქიდან შევუდგეთ ამ ცნებათა აწონ-დაწონვას.

ნიცშე გვეუბნება, თუ ძველი „ღმერთები მოკვალით“, რაღა დაგვრჩენია ამის მეტი, „რომ თვით ჩვენი თავი გავაღმერთოთ“. დიახ, აცხადებს ნიცშე, კაცობრიობას კიდევ დარჩენია ერთი დანიშნულება: ადამიანმა თავისი თავი უნდა დასახოს «ღმერთათ». კაცობრიობის უწმინდეს მიზანს დღეის იქით უნდა შეაღვენდეს ინდივი-

დის უმაღლესი განვითარება, მისი სრული განთავისუფლება ხაზოგადობრივ მორალის, სარწმუნოების, ჩვეულებებისა და თვით კანონისაგან; მან უნდა განაცამტყეროს ყოველივე საზოგადო აზრი, რომელიც ხელ-ფეხს უკრავდა მას აქამომდე. კეთილი და ბოროტი, სათნოება და გულღვარეობა, სიმართლე და სიცრუე და ბევრი სხვა უნდა ექნეს აღიარებული სრულ სისულელეთ. ინდივიდი თვითონ უნდა გახდეს თავის საკუთარ მორალის და სარწმუნოების შემქნელათ; მისთვის არ არის სავალდებულო არც ერთი გარეშე კანონი. ნიცშე აქებს იმას, ვინც ამბობს: «ეს არის ჩემი «კეთილი» და ესეც ჩემი „ბოროტი“¹¹⁾, ან კიდევ—„მე ვარ სახელმწიფო, მე ვარ გრი“¹²⁾.

ადამიანმა უნდა დაანარცხოს მიწაზე ყოველივე მოვალეობა. „ვინ არის ის დიდი დრაკონი—კითხულობს ნიცშე—რომელსაც ლომის სული არ ცნობს თავის ბატონათ და ღმერთათ? ამ დიდ დრაკონს ეწოდება „შენ მოვალე ხარ“, მხოლოდ ლომის სული ამბობს «მე მინდა»¹³⁾; ამ ორ მიღრეკილებათა შორის, ნიცშეს აზრით, ბრძოლა უნდა გათავდეს პირველის დამარცხებით. ადამიანი უნდა მიიღტოდეს იქითკენ, საითაც უთითებს მას მისი სურვილი, ის უნდა მოქმედებდეს თავის საკუთარ მიღრეკილების შთაგონებით. „მოიქცით თქვენი საკუთარი სურვილის შესაფერ—გვეუბნება ნიცშე—მაგრამ ყველაზე წინ გახდით ისეთ ადამიანებათ, რომელთაც შეუძლიათ საკუთარი სურვილი იქონიონ“¹⁴⁾.

ნიცშეს აზრით, ინდივიდმა უნდა დაუპირდაპიროს მთელ კაცობრიობას თავისი „ნება“, მან უნდა დაამტკრიოს და გაანადგუროს ყველაფერი, რაც კი მის „ნებას“ გადაეღობება წინ; იგი უნდა ემორჩილებოდეს თავის ნებას, რადგანაც, ნიცშეს სიტყვების თანახმით, ვისაც არ ძალუძს დემორჩილოს «თავის ნებას», იგი უსათუოთ „სხვისი ნების“ მორჩილი უნდა გახდეს. «ჩემში არის—ამბობს ნიცშე ზარატუსტრას პირით—რადაც ისეთი, რომელსაც ვერაფერი ვერ აწენებს, ვერ დამარხავს, და რომელიც პირქვე აქცევს უზარმაზარ სალ-კლდეებს—ეს რადცა არის ჩემი ნება. დიახ, შენ (ნება) ჩემთვის საფლავების დამქცევი ხარ, გაუმარჯოს ჩემ «ნებას!» მხოლოდ იქ შეიძლება განახლება, სადაც საფლავებია»¹⁵⁾.

როგორც ხედავთ, ნიცშეს სწავლის დედააზრი მდგომარეობს იმაში, რომ ადამიანმა უნდა ამოიგლიჯოს თავის სულიდან ყოველივე ის, რაც კი გადმოუტიათ მისთვის წინააართ მემკვიდრეობით, რითაც კი ასაზრდოებს მას თანამედროვე გარეშე პირობები, ერთი სიტყვით, რაც „იყო“ და „არის“ და მის მაგიერ აავოს თავის საკუთარი წმინდა ტაძარი. მის თვალში კეთილს და ბოროტს ერთგვარი ფასი აქვს, მისთვის სულ ერთია პირველს ემსახურება ადამიანი თუ მეორეს, — მას აინტერესებს არა ის, თუ რა დაუსახავს ადამიანს თავის სათაყვანებელ ხატათ, არამედ ის, თუ რაანაჩათ ემსახურება იგი ამ ხატს. აქედან, მისი აზრით, „კეთილი და ბოროტი“ ორივე ერთნაირათ დასაგმობია, თუ კი ისინი არიან გამოწვეულნი «ჯოჯურის გრძობით», ე. ი. «საზოგადოებრივ მორალის» მიმბაძველობით.

ნიცშეს სასიკაღდულოთ მიაჩნია ის ადამიანი, რომელიც მზათაა ეწამოს, ოღონდ კი თავის აზრის თავისუფლება დაიცვას, სულ ერთია, მავნეა ეს აზრი მისთვის თუ

სასარგებლო. «თქვენ უნდა იბრძოდეთ — ამბობს ნიცშე— თქვენი აზრისათვის! და თუ თქვენი აზრი ძლეულია, თქვენმა გულწრფელობამ მაინც უნდა იდღესასწაულოს ძლევა-მოსილობა»¹⁶⁾. ნიცშე ფიქრობს, ადამიანი იმიტომ კი არ უნდა მიესწრაფებოდეს რომელიმე იდეალისაკენ, რომ ამას უბრძანებს საზოგადო მოვალეობა, არამედ იმიტომ, რომ ამ იდეალში გამოიხატება მისი საკუთარი ბუნება. მისი სულის კვეთება. ნიცშეს აზრით, «ადამიანის» ბუნება მაღალ რასმე წარმოადგენს, ამიტომ იგი ირყვება და სამარცხვინო ხდება, როდესაც ემორჩილება ქვეყნის მითქმა-მოთქმას. ნიცშე მოგვმართავს შემდეგი სიტყვებით: „კეთილ-სათნოება უნდა იყოს თქვენი სულიერი არსება და არა გარეგანი რამ ტყავი, ტანთსაცმელი“¹⁷⁾. ნიცშე აფასებს იმ ადამიანს, რომელიც ამბობს თავის კეთილ-სათნოებაზე: «მე იმიტომ კი არ მინდა ვუფლობდე კეთილ-სათნოებით, რომ ის აღიარებულია კანონათ ღვთისაგან, არც იმიტომ, რომ ის კაცობრიობის მიერ შექმნილიდაწესებულება და აუცილებლობაა: ის არ მემსახურება მე წინამძღვრათ არც ცაში და არც სამოთხეში»¹⁸⁾.

ნიცშე გმობს იმ ადამიანს, რომელიც ზომავს თავის მოქმედებას საზოგადო ან კერძო სარგებლობის ადლით, რომელსაც გამოყავს თავის მოქმედების ღირსება-ნაკლულევანება «შედგეიღის». ყველა ამათ ნიცშე ეძახის «საცოდავ უტილიტარისტებს». აქედან ყველა ის მოღვაწენი, რომელნიც რაიმე პრეტენზიას აცხადებენ საზოგადოების წინაშე, ე. ი. რომელნიც ელიან ამ უკანასკნელისაგან პატივს და ზეიმს თავის მოღვაწეობის სასყიდლათ, ნიცშეს აზრით დასაგმობი არიან. იგი გვეუბნება: «თქვენ გიყვართ თქვენი კეთილ-სათნოება, როგორც დედას—შვილი. განა ვის გაუგონია, რომ დედა თხოულობდეს სასყიდელს თავის სიყვარულისათვის. თქვენი კეთილი სათნოება—ეს თქვენი შვილია»¹⁹⁾.

ნიცშეს წარმოდგენაში ცხოვრების გზა ეკლით არის მოფენილი. აი, როგორ სახავს იგი ცხოვრებას: „თვით ცხოვრება უმთავრესათ არის ძალათ-მისაკუთრება, დაზიანება, ძალ-მომრეობა, შევიწროება, თავის საკუთარ ფორმის სხვაზე ძალათ მოხვევა და, უკეთეს შემთხვევაში, ექსპლუატაცია“²⁰⁾. მიუხედავათ ასეთი სასტიკი პირობებისა, ნიცშეს აზრით, ინდივიდი უნდა იყოს აღჭურვილი შემოქმედებითი ნიჭით: მან თავის საკუთარი ძალღონით უნდა შეიგნოს ცხოვრების ღრმა ამოცანა, ჩაუნერგოს აზრი (СМЫСЛЪ) თვით ადამიანის დანიშნულებას, შეიმუშავოს სრულიად დამოუკიდებელი შეხედულება მომავალზე. ნიცშეს აზრით, ნამდვილი ადამიანი ისეც დატვირთულია მოვალეობით თავის თავის წინაშე, რომ მას კიდევ არ მოეხებიოთ თავზე ქვეყნის ჭირ-ვარამი; ის მთელ თავის სიცოცხლეს საკუთარი სულის კვლევა-ძიებაში ატარებს,—ის მულამ მიდის იმ გზით, რომელსაც მიყავს იგი თვით «მისკენვე». «ამ გზაზე, ამბობს ნიცშე, შენ გახდები თვით შენივე წინააღმდეგი ერეტკოსი, ჯადოქარი, ქურუმი, სულელი, სკვპტიკი, უწმაწური და მტარვალი»²¹⁾.

ნიცშე გმობს იმათ, ვინც ეპიკურის მომხრენი არიან ცხოვრებაში. «სრულიად არ უნდა გვსურდეს ნეტარება», გვეუბნება ნიცშე იგი კიცხავს იმათაც, რომელნიც ღებულობენ ზომებს ჩაიკლან თავის გულში ყოველივე

ლტოლივობა, ყოველივე ის, რასაც კი მათი ბუნება თხოულობს; ისინი, ნიცმეს აზრით, არასოდეს არ ყოფილან ადამიანები, რადგან ქადაგებენ სიძულვილს ცხოვრებისადმი. აი, ისინი — ამბობს ნიცმე — რომელთაც სული დაქლქებული აქვთ: ისინი დაბადებიდანვე სიკვდილისაკენ მიიწევიან და ნატრობენ ისეთ სწავლას, რომელიც ქადაგებდეს დალილობას, უარ-ყოფას».

ა. ჩხენკელი.
(დასასრული იქნება)

შავი ჭირი და მასთან საბრძოლველი ზოგადი.

შავი ჭირის უმთავრეს ეპიდემიების დასახელება ძველი დროიდან ჩვენამდინ. — შავი ჭირის შხამის ძალის შესუსტება. — შავი ჭირი ინდოეთში 1894 წ. — შავი ჭირის მიკრობის აღმოჩენა იერსენისაგან და კიტაზატოსგან 1894 წ. — შავი ჭირის საში სახე: ჯირყვლეული, ფილტვების და სეპტიცემიური და % მომავლადება ყველა ამ სახეთა დროს. — ავთამყოფობის გამოცნობა წშირათ შეუქლებელია, თუ ბაქტერიოლოგიური ცნობები არ გვექნება, განსაკუთრებით ძნელი გამოსაცნობია ჯირყვლეული შავი ჭირი. — შავი ჭირის წამლობა. — წინასწარი ზომები შავი ჭირის წინააღმდეგ. — იზენიზაცია, ანუ ხელოვნურათ ავთ განდენისაგან უზრუნველყოფლობა, დეზინფექცია, იზოლიაცია. — რატომ შავი ჭირის წინააღმდეგი შრატო ყოველთვის ვერ აღწევს მიზანს. — გარეშე მიზეზები და შინაგანი. — აქტიური და პასიური იზენიზაცია. — ხაკანის ლამფა და მისი ძალა. — დასვენა.

შავი ჭირი ახალი ავთამყოფობა როდია. ისტორიული ცნობებით ვიცით, რომ ეს ავთამყოფობა ედებოდა ასურეთს, ეგვიპტეს და ლივიას ქრისტეს დაბადებამდინ. დიდი ეპიდემიები ძველი ისტორიისა 430-425 წ. ქრისტეს წინეთ, 165-168 წ. ქრისტეს შემდეგ და 531-580 წ. რაოდენათმე სხვა ხასიათის ეპიდემიებს უნდა მიეთვალოს, ხოლო იუსტინიანეს დროს შავი ჭირი (531-580) იყო ნამდვილათ შავი ჭირი, როგორც ჩვენ დღეს ეს გვემის. მე-VI-დან მე-XIII საუკუნის გასულამდე უფრო ხშირათ შეხვდებით ცნობას შავი ჭირის ამოხრებელ ეპიდემიებზე. მე-XIV საუკუნეში შავმა ჭირმა დიდძალი ხალხი დაჟლიტა. მე-XV საუკუნეში შავი ჭირის ეპიდემია გამეორდა 6-ჯერ, მე-XVII ს. — ორჯერ, მე-XVIII ს. — ხუთჯერ, მე-XIX ს. კი იყო საქართველოში, ასტრახანში, ოდესაში 1812 და 1837 წ., კოლომბოკაში — 1899 წ., იმავე წელს კიშენე-არალში, 1900 წ. ვლადიმიროვკაში და კირგიზთა ეწრების აღმოსავლეთ შხარეებში, წელს კი ოდესაში.

შავი ჭირის უმთავრესი ეპიდემიების ისტორიულათ განხილვამ სულ ყველა მკვლევარნი იმ დასკვნამდე მიიყვანა, რომ ის წყარო, საიდანაც ევროპას ედება შავი ჭირი, არის აღმოსავლეთი — აზია ან აფრიკა, საიდანაც სენი ზღვით გადმოდის სამხრეთ და დასავლეთ ევროპაში, ხოლო ხმელეთით — აღმოსავლეთ ევროპაში.

წინანდელ დროში შავი ჭირი ნამდვილი ღვთის რისხვა იყო კაცობრიობისათვის. საკმარისია ვავიხსენოთ, რომ ევროპაში მე-XIV საუკუნეში ამ სენმა იმსხვერპლა 25 მილიონამდე ადამიანი. დღესაც ჩინეთის და ინდოეთის დაბალი კულტურის ხალხს მუსრს ავლებს შავი ჭირი. ასე 1894 წ. ჩინეთის ქალაქ კანტონში რამდენიმე კვირის განმავლობაში იმსხვერპლა 60 ათასზე მეტი ადამიანი, გონ-კონგის საავთამყოფოებში კი შავი ჭირისაგან იხოცებოდა 95% ავთამყოფი ჩინელები.

ამ ეპიდემიის დროს ჩინეთში 1894 წ. ორმა გამოჩენილმა მეცნიერმა — იაპონელმა კიტაზატომ და ფრანგმა

იერსენმა სრულიად დამოუკიდებლათ აღმოაჩინეს შავი ჭირის ბაცილა; იერსენმა ავთამყოფობასთან საბრძოლველათ საშუალება გამოიგონა — ჭირის წინააღმდეგი შრატით აცრა და ამას შემდეგ შავი ჭირისაგან გაცილებით ნაკლები ადამიანი იხოცება. 1894 წლიდან გამოკვლევა ამ ავთამყოფობის შესახებ ძალიან წინ წაიდა. სამეცნიერო ინსტიტუტები შეუდგენ შავი ჭირის მიკრობის ყოფა-ცხოვრების შესწავლას, აღმოჩნდა ახალი საშუალება სენისაგან დასაფარავათ, ხაკინის გამოგონილი. ამას შემდეგ გაჩენილმა ეპიდემიებმა კი როგორც რუსეთში, აგრეთვე ინდოეთში და ისპანიაში (ოპორტოში) შეძლება მისა მეცნიერთ, უფრო ახლო გაცნობოდენ სენის მიმდინარეობას და მის თვისებებს. ამნირათ დღეს შეგროვდა საკმაო სტატისტიკური მასალა, რომელიც საშუალებას გვაძლევს წარმოვიდგინოთ, თუ რამდენათ შესაძლოა შავი ჭირთან ბრძოლა აცრით და აგრეთვე თუ რა გავლენა აქვთ სხვა-და-სხვა პირობებს: სოციალურს, ჰავას, კარანტინებს და სხვ.

დღეს უკვე გამორკვეულია შავი ჭირის სამი ფორმა:

1) ჯირყვლეული, 2) ფილტვების და 3) სეპტიცემიური. ეს სამი ფორმა საგრძნობელათ განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან და იმავე დროს ბევრი საერთო აქვთ ერთმანეთში; ეს ასეც უნდა იყოს, რადგან სულ ყველა ეს ფორმები გამოწვეულია ერთი და იმავე მიზეზით: შავი ჭირის ბაცილას (*Bacillus pestis*) ადამიანის ორგანიზმში ჩანერგვით. ხოლო ეს ბაცილა ერთ შემთხვევაში ორგანიზმში შედის დაზიანებულ კანიდან (ან გაფხუჭილი იქნება, ან მწერის ნაკბენი), აგრეთვე პირის ლორწოიანი კანიდან, მეორე შემთხვევაში ის პირდაპირ ფილტვებში ჩადის და აქ იწყებს თავის გამანადგურებელ მოქმედებას. რაკი ბაცილა კანიდან მოექცევა ლიმფატიურ მილებში, ის შედის უახლოეს ლიმფატიურ ჯირყვალში და აქ იწყებს ანთებას, ჯირყვალის სივდება. აი ეს ფორმა შავი ჭირისა არის ჯირყვლეული შავი ჭირი. ფილტვების შავი ჭირი ჩნდება მაშინ, როცა ბაცილა დამოუკიდებლათ ჰავრის შემწეობით ჩადის ფილტვებში. მესამე — სეპტიცემიური ფორმა შეგხვდებათ როგორც ჯირყვლეულ ისე ფილტვების შავ ჭირთან და ჩნდება იმ შემთხვევაში, როცა ორგანიზმში მკრთათ მიმზიდველი და მგრძნობიარეა შავი ჭირის შხამისათვის. ორ პირველ სახის დროს, როცა ბაქტერიები შედიან ორგანიზმში, ჩვეულებრივათ თავს იყრიან ჯირყვლებში, ან და ფილტვებში აჩენენ ანთების საბუდარ ადგილებს და თუ (რაც ხდება ჭირყვლეული ჭირის დროს) ჩნდებიან სისხლში, ისიც მხოლოთ მაშინ, როცა ავთამყოფი უკანასკნელ წუთებშია. სეპტიცემიური სახის დროს კი ბაქტერიები ჩნდებიან სულ ყველა ორგანოებში და ერთბაშათ ედებიან სისხლს, რომელშიაც ისინი სწრაფათ მრავლდებიან.

თუ ჭირი პირველი ფორმისაა, ადამიანი კვდება ჩვეულებრივათ 5-6 დღეს; სიკვდილის წინეთ დამბლა ეცემა სასუნთქ კუნთებს და გულს. მომკვდართა % — 75-90-მდეა ე. ი. ფილტვების ჭირი სიკვდილს იწყევს მე-2-3 დღესა და გადარჩენა იშვითი შემთხვევაა. კვდება 99%. მესამე სახის დროს სიკვდილი უწყევს მე-2-3 დღეს და მკვდართა % აღის 98-99-მდე, რასაკვირველია იმ შემთხვევაში, თუ ავთამყოფს არ უაქიმნია.

საუბედურათ, ჯერაც არ ვიცით ისეთი ნიშნები,

რომელთა შემწევობით შეგვეძლოს ავთმყოფობის თავი-
დანვე გამოცნობა. ამით აიხსნება ის მოვლენა, რომ ხში-
რათ შავი ქირით ავთ ვახდომის პირველი შემთხვევები შე-
უნიშნავთ რჩება. ძნელი შესანიშნავია სენი, როცა ფილ-
ტვების დაავთმყოფების სახით ჩნდება ძალიან ადვილი გამო-
საცნობია, როცა ჯირკვლეული ფორმისაა, პირველ შემთ-
ხვევაში ავთმყოფობა ხშირათ აჩენს ფილტვების ჩქარ ანთე-
ბას; ეს ანთება წაგავს ჩვეულებრივ ანთებას, რომლის გამო-
წვევა შეუძლია შავი ქირის გარდა სხვა ვადამდე ავთ-
მყოფობასაც. ასეთი ფილტვების ანთება ამას წინეთ გა-
ჩნდა ჩვენში, ქიათურაში, რამაც ძალიან დააფიქრა ხალ-
ხი, შავი ქირი ხომ არ გვეწვიაო. აღმოჩნდა, რომ აქ
ფილტვების დასენიანება გამოწვეული იყო მუცლის და
შებრუნებული საოფლეთი.

ერთი სიტყვით, შავი ქირის გარეგნული ნიშნები
იმდენათ დამახასიათებელი და თავისებური არ არიან, რომ
მათი შემწევობით შესაძლო იყოს ყოველ შემთხვევაში და-
ბეჯითებით ავთმყოფობის გამოცნობა. ამიტომ დიდი
შნიშვნელობა აქვს ავთმყოფობის გამოსაცნობათ ბაქტე-
რიოსკოპიულ და ბაქტერიოლოგიურ გამოკვლევათ, რო-
მელნიც დაიწყო 1894 წლიდან, მას შემდეგ, რაც იერ-
სენმა და კიტაზატომ აღმოაჩინეს შავი ქირას ბაცილა.

ექიმი.
(დასასრული იქნება)

ქართული თეატრი ქუთაისში.

(პატიოსნება, კომედია 4 მ.ქმ., ზუდგომანისა. კვირა, 22 დეკემბერი).

„რა არის პატიოსნება?“ — »პატიოსნება ერთია“ თუ
„იმოდენი, რამოდენი წრე არსებობს ცხოვრებაში?“
კითხვები ძლიერ ძველი და მასთანვე ახალი, რთული და
საინტერესოა. მის გადაწყვეტას ბევრი გონებრივი ძალა
მოახმარეს მე-XVIII და მე-XIX საუკუნის მორალის-
ტებმა. ზნეობრივი კითხვის გადაწყვეტას შეუძლია ბოლო
მოუღოს ასეთ საკითხებს. დღესაც, როდესაც რაციონა-
ლური ფილოსოფია ერთა გაშლილია, კითხვა კითხვათვე
დარჩენილი, რასაკვირველია, იმ აზრით, რომ ყველასა-
თვის კითხვას აქსიომის სახე არ მიუღია. ზუდგომანმა
ზემო დასახელებულ კომედიაში ეს საკითხი სცენაზე გა-
დითანა და იქ მისი გადაწყვეტა მოინდომა. მან კიდევ
საკმაოთ მორთული პასუხი მოგვცა. »პატიოსნება ყო-
ველ წრეს თავისი აქვსო«, ლაპარაკობს გრაფი ერასტი
და ამ დედა-აზრის სიმართლის გამოსამყდენებლათ არის
აშენებული მთელი პიესა. პიესას საერთოთ აჩნია მძლავ-
რი ნიჭით შეიარაღებული ხელი გერმანულ ცნობილ დრა-
მატურგისა. საერთოთ პიესა ძლიერ საინტერესოა. სხვა
და სხვა ზნეობრივი შეხედულობის ხალხის ხელოვნურათ
დახასიათება, სხვა და სხვა სოციალურ საფეხურზე მდგომ
ადამიანების დახატვა—მას ხდის გონებრივი და სულიერი
საზრდას მომცემათ. აქ არის ბურჟუა, დახასიათებულია
მუშის ოჯახი, გამოყვანილია თანამედროვე ცხოვრების
დარჯჯაში გარებული არისტოკრატის, დახატულია homo
novus-ი ზნეობრივი შეხედულება ამ სხვა-და-სხვა ჯურის
ადამიანთა სულ სხვა-და-სხვა გვარია. ლოტორ ბრანდაგი
—ეს სათადარიგო ჯარის სასაცილო პარუჩიკი — თავის
კომპანიით რიხიანათ აღიარებს: პატიოსნება ერთია, ვი-
თარცა მამა ღმერთით; ყოველმა კაცმა მას უნდა შეუ-
წონ-დაუქვემდებაროს თავის მოქმედებაო. რაც არ თავს-

დება ამ ერთხელ გაჩენილ და არ გაზდილ ჩარჩოში—ის
უპატიოსნების სახელს ატარებსო. ასეთი ვითომდა «წმიდა
პატიოსნების» მატარებლათ თავი მიაჩნათ ცხოვრებაში
გაბატონებულ კლასებს. ბურჟუაზული მორალი (homo
homini lupus) ეხვევა სუფთა მანტიაში. სასაცილო პა-
რუჩიკი და არა ნაკლებ სასაცილო თმბუქუქა შტენგელი
ფურცლის და K¹-ის დამატებით ამ შეხედულობის ზე-
წარში არ ეხვევიან ქვენარე გრძნობების დასამალავათ?
მოიგონეთ ბრანდტის და გრაფ ტრასტის შეტაკებები?
კურტის მოქმედება? თვით მიულინგის შეხედულება და
მოქმედება? როგორ გონებრივ და სულიერ სიდატაკეს
აფარებენ »პატიოსნების« მომხიბლველ შირმას? როგორი
კანდიერებით ხმარობენ ამ მათ მიერ ქებულ »პატიოსნე-
ბას«. განა ეს «ერთ-პატიოსნება» არ მოგაგონებთ იმ
ორპირა მახვილს, რომელსაც ხმარობს ჩვენი საზოგადოე-
ბის ერთი ჯგუფი? ჩვენი ბურჟუა-ლიბერალები და არის-
ტოკრატ-კონსერვატორები არ იქნევენ ამ ხმალს და არ
იცავენ მით თავს? მარა დაუბრუნდეთ მეორე ჯგუფის
პატიოსნებას, რომლის განხორციელებული წარმომადგე-
ნელი გრაფი ტრასტია და მიმდევრებათ შეიძლება რომ
ერატის და ლეონორას ჩათვლა. აქაც პატიოსნების თე-
ორიული ბაზისი თანამედროულია და სამართლიანი. ტრა-
სტის აზრით, პატიოსნება პროდუქტია საზოგადოებრივ
ცხოვრებისა; ის დაიბადა და იზრდება საზოგადოებრივი
დამოკიდულებაში. მისი ევოლიუციონური წინსვლა ექვს
გარეშეა. ასეთი პატიოსნებაც პირობების და მიზეზების
მიხედვით სხვა-და-სხვა გვარი უნდა იყოს. ყოველი ჯგუ-
ფი განვითარება-მჭერეტელობის მიხედვით თავის საკუთარ
პატიოსნების მატარებელია. ასეთ მდგომარეობაში, რაც
ერთ ჯგუფს პატიოსნებათ ეჩვენება, მეორესათვის ის
უპატიოსნებაა. განა ლეონორა და კურტი სხვა-და-სხვა
ენაზე არ ლაპარაკობენ? განა რობერტის და ალმას ეს-
მის ერთმანეთის ენა? ან გრაფს და ბრანდტს გაეგებათ
ერთურთის? პრაქტიკულათ ამ მოსაზრებას ახორციელებს
თვით ტრასტი ლეონორა და ბრანდტთან ერთათ. ისინი
თუმცა პატიოსნების ზრდას აღიარებენ და მის სხვა-და-
სხვაობას, ზნეობრივი პიროვნება, მათი მორალი პატიე-
საცემია. სცენიდან ის მაინც ხიბლავს ხალხს. განა აღ-
ტაცებული საზოგადოება ლეონორა-არტისტს უკრავს
ტაშს? არა და ათასჯერ არა! ის იხიბლება ლეონორას
ზნეობრივი პიროსახით, მისი მოქმედებით, მისი სიტყვე-
ბით! მის გულში ახალ გრძნობას აღვიძებს თვით ტიპი,
რობერტის უკიდურესი იდეალისტობა არ ესმის ხალხს
სავსებით; ის მეტ პატიეს ცემს გრაფ ტრასტს. უკანასკ-
ნელი თავის მძლავრი ხასიათით და პრაქტიკული ჭკუით
იზიდავს ხალხის გულს.

პიესა საზოგადოთ მწყობრათ და ხელოვნურათ აყო
წარმოდგენილი. ბ. მესხიშვილის ხელოვნური დიქცია და
ზომიერება, როლის შეგნება შესისხლ-ხორცება ცოცხალ
ტიპათ ხატავდა რობერტს. კ. ყიფიანიც თავის ალაგას
იყო და ჩვეულებრივ სიმალეზე ექირა ამ საღამოსაც
ხელოვნების დროშა. მან ნიჭიერათ დაგვიხატა ორიგინა-
ლური ტიპი—გრაფი ტრასტი. დაკვირვება და ბუნებრი-
ვობა სიამოვნებას გვრიდა მაყურებელს.

ვ. შავდია

შეცდომის გასწორება.

ქუთაისის საბჭოს მხალეთ ნინა ჩხვიძის სასარგებლოთ გამართული წარმოდგენისთვის დაუთმია უფასოთ თეატრი და არა საზოგადოთ სასახლო წარმოდგენებისთვის, როგორც ჩვენ გვქონდა მოხსენებული წინა ნომერში.

წინა ნომერში, გვ. 1023, შეცდომით დაბეჭდილია: «არ უნდა დაევიწყეთ ისიც, რომ ინდივიდუალისტები უწინააღმდეგოთ უარყოფდნენ საზოგადო ორგანიზაციას» და სსკ. უნდა იყოს «ინდივიდუალისტები არ უარყოფდნენ საზოგადო ორგანიზაციას» და სსკ.

რედაქტ.-გამომც. ახ. თ.-წერეთლისა.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი.

ქართული თეატრი.

კვირას, 16 დეკემბერს 1901 წ.

ნ ი ა ზ - უ ა ნ ი ა ნ ი წ ა რ მ ო ღ ზ ე ნ ა

ქართული დრამატული საზოგადოების დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება

პირველათ კ ო ტ ა მ მ ს ხ ის მ ო ნ ა წ ი ლ ე ო ბ ი თ

ბ ო რ ო ბ ი ლ ი

დრამა 4 მოქმ. თ. ა. სუბ. თამბილისა, თარ. ასნაზარკისა.

II.

რაც არ მერგება არ შექერვება

კომედია 1 მოქმედებათ.

მონაწილეობენ: ქ-ნი: გაბუნია-ცაგარლისა, ჩერქეზიშვილი, კარგარეთელი, ტასო აბაშიძე, ნებიერიძისა, მღვიანო, ლეჟევა. ბბ.: მესხი, გუნია, გამყრელიძე, გედევანდვი, შათირიშვილი, აწყურელი, ურუშაძე, შირიანაშვილი.

დასაწყისი სწორეთ 8 საათზე. ფასები დაკლებულია.

რეჟისორი ვ. გუნია.

შემდეგი წარმოდგენისთვის მზადდება ახალი პიესა «პედაგოგები» და «მუზმუზელა».

საქმასწავლო ნახატებიანი ქურნალი

„ქეჯილი“

წალიწადი მაცამება

გამოვა 1902 წელსაც თუკი ერთსულ იმავე შროგტა-მით, როგორათაც აქამდის.

ქურნალი „ქეჯილი“ მიღებულია თფილისის საქმარქიო და კავკასიის ოლქის სამოლწავლო რქეებისაგან სასწავლებლის სამკითხველკებში საკითხაკათ.

ქურნალი „ქეჯილი“ თფილისში დეტარებით დირს 4 მან. თფილისს გარეთ გაგზავნით 5 მან. ცალკე ნომერი 50 კაპეკი.

სელის მოწერა შეიძლება მხალეთ წლით და ნახკვარ წლით.

სელის მოწერა მიიღება:

1) თფილისში — „წერა-კითხვის გამ. საზოგადოების“ კანტელარიაში (Дворцовая ул. д. Груз. двор. № 101), და თფით „ქეჯილი“-ს რქაქტიაში (Артиллер. ул. № 5, возлѣ Кадетскаго корпуса).

ფოსტის ადრქია: Вѣ Тифлисѣ въ редакцію грузинскаго дѣтскаго журнала „Джеджили“.

ОТВЕРТА ПОДПИСКА НА 1902 ГОДЪ.

„Тифлисскій Листокъ“

(годъ изданія XXV-й)

Въ 1902 году, какъ и раньше, будетъ выходить ежедневно, но въ значительно увеличенномъ форматѣ.

Увеличивъ размѣры газетнаго листа до формата „Русскихъ Вѣдомостей“, редакція ежедневно будетъ давать подписчикамъ приблизительно на 4 столбца или на 600 строкъ газетнаго матеріала болѣе, чемъ до сихъ поръ, получивъ такимъ образомъ возможность одни изъ отдѣловъ газеты, до нынѣ являвшіеся, за отсутствіемъ мѣста, случайными, — вести регулярно („Обзоръ печати“ . журнальное обозрѣніе, беллетристика и пр), а другіе отдѣлы (внутренней и иностранной жизни и др.) — значительно расширить.

Особенное же вниманіе редакціи будетъ обращено на развитіе отдѣла корреспонденцій, чтобы газета могла явиться возможно полной выразительницей нуждъ закавказскихъ провинцій, безъ ущерба однако отдѣлу тифлисской жизни, на который и въ предстоящемъ году будетъ обращено преимущественное вниманіе.

Въ 1902 году газета будетъ заключать въ себѣ следующие отдѣлы и подѣ отдѣлы;

- I. Дѣйствія и распоряженія правительства. II. Телеграммы отъ собственныхъ корреспондентовъ и „Россійскаго телеграфнаго агентства“. III. Статьи по общимъ краевымъ вопросамъ, а также по вопросамъ городского самоуправления. IV. Внутреннія известія. V. Иностранныя известія. VI. Мѣстныя отдѣлы (хроника тифлисской жизни и другіхъ мѣсть Кавказа и Закавказья). VII. Наши корреспонденты. VIII. Злободневныя фелетоны („Мысли вслухъ“ „Мелочи жизни“, „Бѣглыя замѣтки“ и др.) IX. Судебный отдѣлъ. X. Письма читателей. XI. Обзоръ печати (общей и кавказской. XII. Фельетоны (городской, обозрѣнія кавказской жизни, популярно-научный, историческій, беллетристика, иностранной и внутренней общественной жизни и др.). XIII. Театръ и музыка. XIV. По Россіи. XV. Смесь, справочный отдѣлъ и объявленія.

Тексты газеты по временамъ будетъ иллюстрироваться, а по мѣрѣ надобности будутъ выходить отдѣльныя „ИЛЛЮСТРИРОВАННЫЯ ПРИБАВЛЕНІЯ“.

По понедѣльникамъ подписчикамъ будутъ разсылаются телеграммы съ справочнымъ отдѣломъ и объявленіями.

გამოვიდა და ითიღება

ქართული კვლის კალენდარი

1902 წლისა.

შედგენილი ვ. თავართქილაძის მიერ.

შინაარსი:

ხლოენდარი მართლ-მადიდებელთა, ქართველ კათოლიკეთა და სომენთა. სახელმწიფო დღესასწაულები, ისტორიული ცნობები მთავრის ანგარიში, მზის ამოსვლა და ჩასვლა. დამაკვირდები, ნაკვესები, მოსწრებული სიტყვები, ოფანში გამოსადეგი ცნობები და მღვდელთათვის სახელმძღვანელო ზმა, კვირიავე და საციხკრო სახარება.

ფასია 40 კაპ.

ჯივის კალენდარი

შემდეგი შინაარსით:

კალენდარი მართლ-მადიდებელთა, კათოლიკეთა და სომენთა, სახელმწიფო დღესასწაული, ქართველთა მოწამეთა დღესასწაული, მარცვანი, საციხკრო სახარება ზმა და კვირიავე, სამეფო სახლი, დარ-ავედარი. მთავრის ანგარიში, ლერბის ქალადლი, ვექსილების და ლერბის ქალადლის ფასები, ნოტარიუსის დაფილოლოება, ტელოგრამა, ფოსტა, ოფანში სასარგებლო ცნობანი, სამეურნეო ცნობანი, საქონლის წამლობა, უმთავრესი წონა, ზომა და საწყაო, რკინის გზა. სალიტურატურო ნაწილი: მოსე მწერალი, სიტყვა გაბრიელისა პირუტყვის შესრალეზზე, ლექსები, სცენები, დამაკვირდო, ნეკროლოგები, განცხადებები და სს.

ფასია ერთი აზაზო.